

Projekat "Osnova za bolju budućnost naše omladine" No CB007.1.21.343
Ovaj projekat se kofinansira od strane Evropske unije kroz Interreg-IPA
Program prekogranične saradnje Bugarska-Srbija.

LOKALNI VODIČ ZA OMLADINSKO PREDUZETNIŠTVO

Interreg - IPA CBC
Bulgaria - Serbia

Ovaj dokument je izrađen u okviru projekta CB007.1.21.343 "Osnova za bolju budućnost naše omladine". Projekat finansira INTERREG-IPA Program prekogranične saradnje Bugarska-Srbija, CCI broj 2014TC16I5CB007, Prioritet 2 "Mladi", Specifični cilj 2.1 "Veštine i preduzetništvo". Vodeći partner na projektu je Kulturno-obrazovni centar Boljevac (Srbija), sa projektnim partnerom Opština Čiprovci (Bugarska). Ukupan budžet projekta je 502.440,41 evra, a period implementacije je 18 meseci.

Ovaj projekat ima za cilj promovisanje boljeg razumijevanja i saradnje među partnerima, posebno u rešavanju potreba mladih, poboljšanju njihovog kvaliteta života i njihovoj pripremi za uspeh, kao i stvaranju jačih veza između dve partnerske opštine Boljevac i Čiprovci.

Ova publikacija je napravljena uz pomoć sredstava Evropske unije kroz Interreg – IPA Program prekogranične saradnje Bugarska-Srbija pod brojem CCI No 2014TC16I5CB007. Jedinstveno odgovorno lice za sadržaj ove publikacije je Opština Čiprovci i ni na koji način ne može biti tumačen kao stav Evropske unije ili Upravljačkog tela programa.

Uvod

Najveća pretnja za dalji razvoj opština Čiprovci i Boljevac je depopulacija, što je uglavnom rezultat migracije mladih iz manjih naselja u veće gradove zbog njihovih boljih mogućnosti prosperiteta.

Aktuelni demografski trendovi i sve veći stepen nezaposlenosti mladih podstiču omladinsko preduzetništvo da postane centar za diskusiju i razvoj lokalnih politika. Odgovaranje na potrebe i prava mladih i njihovo osnaživanje je prioritet opštine Čiprovci i opštine Boljevac.

Kako bi se rešio problem visoke nezaposlenosti mladih, što se smatra glavnim razlogom za visoku migraciju mladih ljudi, potreban je novi fokus na preduzetništvo mladih. Nažalost, srpski i bugarski obrazovni sistemi i dalje ne prepoznaju preduzetništvo kao temu koju treba uključiti u redovni kurikulum, a mladi ljudi u regionu nemaju mnogo znanja i veština u pogledu preduzetništva. Svrha studija, analiza i seminara ovog projekta je prevazilaženje ove neusklađenosti.

Mladim ljudima u ovom regionu ozbiljno nedostaju odgovarajuće prostorije u kojima se mogu održati aktivnosti mladih. A opštinske vlasti Čiprovci i Boljevac ulažu značajne napore da zadovolje potrebe mladih, ali problem migracije je i dalje u toku. Trenutno, Opština Boljevac ima Kulturno-obrazovni centar (KOC) kao određeno mesto gde se održavaju aktivnosti omladine.

Nažalost, KOC ne zadovoljava potrebe mladih zbog lošeg stanja zgrade. Kao rezultat toga, troškovi rada KOC-a su visoki i sam nije sposoban da obezbedi mogućnosti za mlade ljude da obavljaju svoje aktivnosti.

Osim obrazovnih potreba mladih, opština Čiprovci se takođe fokusira na zadovoljavanje potreba za poboljšanjem oblasti rekreacije, parkova i igrališta kao

još jedan pristup poboljšanju kvaliteta života mladih porodica i smanjenju migracije mladih.

Predviđena rekonstrukcija KOC-a u Boljevcu i 2 igrališta u opštini Čiprovci povećaće angažovanje mladih u proizvodnim aktivnostima i obezbediće najadekvatniji prostor za aktivnosti vezane za mlade ljude. Pored toga, seminari za omladinsko preduzetništvo, obuka i praktična uputstva poboljšaće kvalitet života mladih.

Da bi planirane aktivnosti bile što efikasnije za zadovoljavanje potreba mladih u regionu u pitanju, ovaj vodič za lokalnu politiku o omladinskom preduzetništvu je planiran i pripremljen. Dokument će biti važan doprinos naporima regionalnih i lokalnih vlasti da razviju politike i programe za promovisanje preduzetništva mladih tako što će pružiti osnovu za otvaranje novih radnih mjesta kroz razvoj, proširenje i rast preduzeća kojima upravljaju mladi.

Vodič će biti razvijen za podršku prekograničnog regiona Montana i Zaječara kako bi se stvorila efikasna politika za oslobađanje potencijala omladinskog preduzetništva. Vodič će takođe biti važan za donosiocel odluka u nevladinim organizacijama i razvojnim agencijama uključenim u preduzetništvo mladih.

Sadržaj

CILJEVI VODIČA.....	7
Glavni cilj Vodiča	8
Specifični ciljevi Vodiča.....	8
Očekivani rezultati Vodiča.....	9
Direktni korisnici	9
PREGLED REZULTATA STUDIJE I ANALIZE O POTENCIJALU PREKOGRANIČNOG REGIONA U SMANJENJU EMIGRACIJE MLADIH	11
PREGLED TEKUĆIH DEMOGRAFSKIH TRENDOVA I EKSPLOZIJE NEZAPOSLENOSTI MLADIH	17
Demografski trendovi i nezaposlenost mladih u regiji Montana	18
Demografski trendovi i nezaposlenost mladih u Zaječarskom regionu.....	20
Opšte karakteristike mladih ljudi u regionu	22
PREGLED POSLOVNOG OKRUŽENJA I TRENDOVA U REGIONU.....	25
PREGLED PRIMENJENIH POLITIKA I STRATEGIJA ZA STIMULISANJE ZAPOŠLJAVANJA I RAZVOJA BIZNISA U REGIONU	28
PREGLED PREDUZETNIČKOG OBRAZOVANJA I RAZVOJA VEŠTINA U REGIONU.	32
PREZENTACIJA POLITIKA EU I NAJBOLJA PRAKSA U RAZVOJU OMLADINSKOG PREDUZETNIŠTVA	36
Politike i najbolje prakse na evropskom nivou	37
Politike i najbolje prakse iz zemalja Evropske unije	41
Nemačka	41
Finska	43
Austrija	46
Holandija	48
Mađarska.....	51
METODE ZA STIMULACIJU OMLADINSKOG PREDUZETNIŠTVA, STVARANJE POSLOVANJA KROZ RAZVOJ, EKSPANZIJU I RAST MLADIH-LED PREDUZEČA ...	54
Mere za obrazovanje, obuku i poboljšanje zapošljivosti	56
Proširenje programa obuke za dobijanje sertifikata o stručnom obrazovanju i programa obuke sa obavezom za zapošljavanje.....	56

Razvoj programa putem kojeg nezaposleni koji su prethodno napustili obrazovni sistem mogu dobiti diplomu za završeno obavezno srednjoškolsko obrazovanje	57
Promovisanje preduzetništva i samozapošljavanja	58
Širenje mogućnosti za primenu naknada za nezaposlene	58
Uspostavljanje posebnih službi u kancelarijama za zapošljavanje kako bi pružili savete i procene novom preduzetniku	59
Stimulisanje zapošljavanja ljudi sa iskustvom u kreiranju novih projekata za mlade.....	59
Usmjeravanje i poboljšanje posredovanja javnih službi za zapošljavanje i njihovih saradničkih organizacija	60
Podsticanje otvaranja radnih mesta i zapošljavanja	61
Podsticanje zapošljavanja sa part-time radnim vremenom i pružanje stručne obuke.....	61
Prvi posao.....	62
FORMULACIJA LOKALNE STRATEGIJE PREDUZETNIŠTVA MLADIH	63
Razvijanje preduzetničkih veština među mladima	65
Pružanje informacija, saveta, obuke i mentorstva	68
Pružanje finansijske podrške	70
Razvoj preduzetničke infrastrukture	72
PREDLOZI ZA OPTIMIZACIJU REGULATORNOG OKRUŽENJA.....	74
Upravljanje javnom upravom	75
Poboljšati posredovanje službi za zapošljavanje i njihovih kooperativnih organizacija	77
Stimulisanje zaposlenosti i korišćenje fleksibilnih ugovora	79
PREDLOZI ZA JAČANJE OBRAZOVANJA O PREDUZETNIŠTVU I RAZVOJA VEŠTINA	80
Obrazovanje	81
Trening	83
Poboljšati jezičke veštine i korišćenje tehnoloških alata	85
Promovisanje preduzetništva i samozapošljavanja	87
METODE ZA OLAKŠAVANJE RAZMENE TEHNOLOGIJA I INOVACIJA	88
METODE ZA UNAPREĐENJE PRISTUPA FINANSIJAMA	90
METODE ZA PROMOCIJU PODIZANJA SVESTI I UMREŽAVANJA.....	92

AKCIONI PLAN ZA PERIOD OD 3 DO 5 GODINA NA OSNOVU PREDSTAVLJENIH PREDLOGA I METODA ZA OMLADINSKO PREDUZETNIŠTVO	95
METODE ZA OCENJIVANJE EFIKASNOSTI LOKALNE POLITIKE VODIČA ZA OMLADINSKO PREDUZETNIŠTVO	105
Indikatori performansi i rezultata.....	107
Indikatori uticaja	108

Glavni cilj Vodiča

Glavni cilj Vodiča o lokalnoj politici o preduzetništvu mladih je pružiti radne mere regionalnim i lokalnim vlastima kako bi razvili politike i programe za promovisanje preduzetništva mladih tako što će pružiti osnovu za otvaranje novih radnih mjesta kroz razvoj, kojim upravljaju mladi, kao i opšte uslove za zapošljavanje mladih.

Specifični ciljevi Vodiča

Postavljena su četiri specifična cilja za pružanje omladinskog preduzetništva i zapošljavanja u regionu:

- Identifikacija mera za poboljšanje zapošljavanja mladih
- Ponuditi rešenja za podizanje kvaliteta mladih ljudi kao preduzetnika i radne snage i osigurati održivost
- Promovisanje jednakih mogućnosti
- Podsticati preduzetnički duh među mladima

Očekivani rezultati Vodiča

Vodič za lokalnu politiku o preduzetništvu mladih fokusira se na postizanje sledećih glavnih rezultata:

- Formulisanje nacionalne i prekogranične strategije preduzetništva;
- Optimizacija regulatornog okruženja za preduzetništvo mladih;
- Pобољшanje preduzetničkog obrazovanja i razvijanje veština mladih;
- Olakšavanje razmene tehnologije i inovacija;
- Pобољшanje pristupa finansijama;
- Promovisanje svesti i umrežavanja

Direktni korisnici

Vodič za lokalnu politiku o preduzetništvu mladih aktivno će se distribuirati i koristiti od strane:

- direktori direktorata,
- generalni sekretari ministarstava,
- gradonačelnici i zamenci gradonačelnika,
- sekretarima opština,
- direktori sektora u agencijama,
- zaposleni i drugi stručnjaci koji rade u oblasti mladih, obrazovanja i zapošljavanja
- predstavnici NVO-a koji rade sa mladima

- predstavnici preduzeća
- predstavnici obrazovnih institucija

U okviru projekta CB007.1.21.343 "Osnova za bolju budućnost naše omladine" sprovedena je sociološka studija i analiza potencijala prekograničnog regiona za smanjenje emigracije mladih. Glavna svrha ove studije i analize je da pruži detaljne informacije i razumevanje trenutnih migracionih kretanja mladih identifikovanih kvantitativnim istraživanjem.

Istraživanje ne uključuje samo ekonomski razvoj dve opštine i oblasti, već i sociološke perspektive i aspekte, mogućnosti obrazovanja, uslove života i sve razloge za proces migracije. Takođe se bavi svim aspektima životnih uslova u prekograničnom regionu i nastoji da ih poveže sa rezultatima socioloških istraživanja kako bi pronašla direktne veze i efekte između ekonomskih, administrativnih i životnih uslova u regionu, te stavove

i stavove mladih u vezi sa imigracijom i mogućnostima da se odluči za boravak i življenje u regionu. Konačno, istraživanje i analiza pružaju vredne informacije i mere za smanjenje broja mladih migranata političarima i predstavnicima lokalnih i regionalnih vlasti u donošenju odluka u oblasti politika za mlade, aktivnosti i inicijative i druge zainteresovane strane

Studija i analiza pokazuju da će se mlada populacija između 15 i 29 progresivno smanjivati, sa projektovanim smanjenjem od preko 23% do 2020. godine. Naročito će to uticati na starosne grupe od 20 do 24 godine i 25-29 godina.

Preko 55% mlade populacije živi u gradovima. Postoji tendencija za najveći teritorijalni pokret u pravcu grada-grada. Kao i poslednjih godina, došlo do novog porasta želje za emigracijom među mladima, posebno u dobi od 20-29

godina. Pozitivno je da se obrazovna struktura emigracionog toka definitivno menja - dominiraju mladi sa prosekom (11,9%) i nižim obrazovanjem (10,2%). Veisokoobrazovani sve više vide šanse i izgleda za dobru materijalnu situaciju u svojoj zemlji.

Iako postoji sve veći broj mladih u regionu koji završe srednje obrazovanje, u većini slučajeva mladi ljudi nemaju praktičnog i profesionalnog iskustva nakon završetka školovanja i teško je ući na tržište rada.

Potrebno je uložiti napore da se mladi ljudi iz škole školuju na tržište rada proširenjem pripravništva i prakse u realnom sektoru. Takođe je korisno zadržati mlade ljude u regionu da poslodavci investiraju u obuku i kvalifikacije mladih zaposlenih.

Ocenjujući mogućnosti korišćenja državnih naknada za nezaposlenost ili uslova rada i plaćanja u većim gradovima i zemljama Evropske unije, mladi su razočarani platama u regionu i preferiraju da ne rade ili traže poslo vani. Iako je za mnoge mlade ljude razvoj vlastitog posla atraktivna i prestižna prilika, vrlo mali broj njih uspeva da realizuje sopstvene poslovne planove.

Stanovništvo starosne dobi od 29 do 35 godina je isključeno iz većine programa i inicijativa za obrazovanje, zapošljavanje i finansiranje početnih poslovnih inicijativa. S druge strane, nema dovoljno iskustva i veština da iskoriste druge mogućnosti za već uspostavljene profesionalce ili postojeće firme. Ovi još opterećeniji uslovi još više podstiču mnoge osobe starosti od 29 do 35 godina da traže zaposlenje ili čak privremeno zaposlenje u većim gradovima i zapadnoevropskim zemljama.

Region karakteriše ekonomska zaostalost. Lokalno tržište rada ostaje u krizi, usporava rast prihoda i usporava uslove za poboljšanje života građana. Infrastruktura je u lošem stanju i pristup Internetu je vrlo ograničen. Iako lokalne vlasti dobijaju pretežno pozitivne procene svog rada od strane građana i preduzeća, a poresko okruženje je povoljno, ovi faktori nisu dovoljni za povećanje investicione aktivnosti preduzeća i privlačenje stranog kapitala.

Državne, regionalne i lokalne vlasti su svesne nedostataka regiona i potrebe za sprovođenjem politika, programa i inicijativa za poboljšanje ekonomske situacije u regionu, privlačenje investicija i podrške lokalnim preduzećima i poboljšanje uslova života i ohrabrivanje mladih ljudi ostaju i razvijaju se u regionu.

Obrazovanje se smatra nezadovoljavajućim zbog niskog uspeha domaćih studenata i ograničenog izbora srednjih škola, stručnih koledža i nedostatka univerziteta u regionu. Ovakav nedostatak se nadoknađuje postojanjem različitih programa i projekata finansiranih od strane EU usmerenih na razvoj stručnih veština, prekvalifikaciju, obuku ugrožene populacije i drugo.

Što se tiče mogućnosti zapošljavanja u regionu, glavne ekonomske sfere u kojima lokalno stanovništvo može naći zaposlenje su poljoprivreda, proizvodnja vozila, proizvodnja hrane, računarska i komunikaciona oprema, elektronika i optički proizvodi, kao i u sektoru usluga. Ovi uslovi određuju potrebu stručnjaka da budu u precizno definisanim proizvodnim oblastima, čije zahtevi većini mladih ne odgovaraju i za koje nisu toliko zainteresovani. Ne postoje savremene međunarodne kompanije koje rade u oblasti IT tehnologije, inovativnih komunikacija i drugih interaktivnih oblasti koje su trenutno popularnije među mladima i omogućavaju im ne samo da bolje razvijaju svoje potencijale i da se razvijaju u svojoj karijeri, već imaju i viši životni standard zbog viših prosečnih zarada u ovim sektorima.

Kvalitet socijalnog okruženja i životne sredine u toj oblasti je pozitivno ocenjen. Međutim, ne postoje raznovrsni i savremeni uslovi za provođenje slobodnog vremena i zabave za mlade, kao i razvoj njihovog kulturnog života. Stoga, pored atraktivnih mogućnosti za karijeru mladih u regionu, ne postoje atraktivne mogućnosti za društveni život i zabavu.

Sve u svemu, dugoročna ulaganja i inicijative zemalja i preduzeća u razvijanju tržišne konkurentnosti, privlačenju stranih firmi i pružanju atraktivnijih uslova rada uspjeli su da privuku značajan deo mladih koji su otišli da studiraju ili rade u inostranstvu. Za sada se ovaj efekat najviše oseća u glavnim gradovima i nekim većim gradovima dveju zemalja. Očekuje se da će, uz dodatno podsticanje ekonomija različitih regiona u Bugarskoj i Srbiji, takav efekat biti postignut i barem u smislu činjenice da će mladi koji žive u njima više voleti da ostanu i razvijaju se i u njima imaju budućnost.

Statistike, politike i drugi uslovi predstavljeni iznad, analizirani i analizirani pre nego što mladi u regionu služe za analizu potencijala prekograničnog regiona radi smanjenja migracije mladih. Generalno, iz prikazanih informacija može se zaključiti da je glavni potencijal za privlačenje mladih kroz mogućnosti za stručno usavršavanje i razvoj u visoko specijalizovanim industrijskim sektorima, postojanje mirnog okruženja za život i čistu prirodu, postojanje mnogih politika i programa za mlade i njihovo održivo uključivanje u ekonomski život. Međutim, region ima problem privlačenja stranih investicija i savremenih kompanija da se nadmeću sa uslovima rada i mogućnostima karijere kompanija u većim gradovima. Prateći planirane opštinske planove i strategije regionalnog razvoja trebalo bi da privuku takve investicije, ali za to je neophodno i aktivno uključivanje mladih ljudi, koji predstavljaju kompetentnu i poželjnu radnu snagu.

Rezultati statističke i sociološke analize pokazuju da se mladi u regionu sve više iseljavaju, a mnogi od onih koji su ostali tamo žele da emigriraju u drugi grad ili zemlju.

Glavni razlozi za ove stavove su:

- Nedostatak mogućnosti za različito stručno obrazovanje;
- Nedovoljno zadovoljstvo naknade primljene u regionu;
- Nedostatak mogućnosti za kompanije u modernijim privrednim sektorima koji rade na polju inovacija i informacionih tehnologija, uključujući inostrane firme;
- Nedostatak pristupa Internetu koji omogućava mladim ljudima da rade na daljinu za kompanije iz drugih gradova ili zemalja;
- Nedostatak mogućnosti i podsticaja za mlade ljude da započnu svoj biznis
- Sadašnjost i očekivanja mladih iz regiona da će dobiti višu platu ako emigriraju iz regiona
- Prema većini mladih ljudi, pozitivna karakteristika regiona mogla bi biti opušteni i zdravi uslovi života.

Demografski trendovi i nezaposlenost mladih u regiji Montana

Od 31. decembra 2015. godine, stanovništvo Montana regiona je 137.188, što predstavlja 1,9% stanovništva zemlje, što je na 18. mestu po populaciji. U poređenju sa 2014. godinom, broj stanovnika Montane smanjio se za 2162 ili 1,6%. Muškarci su 67.227 (49,0%), a žene - 69.961 (51,0%) ili 1.000 muškaraca - 1041 žene.

Proces starenja stanovništva se nastavlja, što znači povećanje relativnog učešća stanovništva starosne dobi 65 i više godina i očuvanje učešća dece do 15 godina na nivou prethodne godine. Radno sposobno stanovništvo na dan 31. decembra 2015. godine bilo je 76.702 ili 55,9% Montana, 41.226 muškaraca i 35 176. Broj radnog stanovništva je opao za 1.451 ili za 1,9% u odnosu na prethodnu godinu.

U 2015. godini sve opštine u regionu imaju negativan prirodni rast. Najmanji pozitivan koeficijent negativnog prirodnog rasta je u opštini Montana - minus 9,2 %, a najveća u - opštini G. Damjanovo - minus 36,5 % i Chiprovtsi - minus 22,6

‰. Značajan uticaj na broj i strukture stanovništva je i mehanički rast, koji je i za 2015. godinu negativan - minus 330 ljudi. Formirana je kao razlika između broja 3875 ljudi smeštenih u regiji Montana i 4205 ljudi koji su napustili pokrajinu.

Nasuprot opštim trendovima za zemlju, zaposlenost u regiji Montana naglo se pogoršala u 2015. godini. Stopa zaposlenosti pala je na 53,7%, što je četvrta najniža vrednost nakon Silistra (49,2%), Vratse (50,3%) i Targovishte (51,6%), sa prosekom za zemlju od 62,9%. Nezaposlenost pada sa 16,3% u 2014 na 8,2% u 2015. godini, ali to je zbog kolapsa ekonomske aktivnosti stanovništva, a ne stvaranja radnih mesta. U 2015. godini 58,5% stanovništva starosti 15-64 godina je ekonomski aktivno sa 69,3% za zemlju. Izgledi za razvoj tržišta rada takođe ne izgledaju obećavajuće u odnosu na nizak udeo stanovništva sa univerzitetskim obrazovanjem - 17,3%, sa učešćem od 27,5% u zemlji.

Montana region značajno zaostaje za prosečnim nivoima zemlje. BDP po stanovniku u 2014. godini iznosio je 6611 leva, što je za 40% niže od proseka zemlje.

Demografski trendovi i nezaposlenost mladih u Zaječarskom regionu

Prema najnovijim statistikama za region Zaječara, broj stanovnika je 111 331, dok je opština Boljevac poslednja po broju stanovnika na tom području - 11 761. Za region to je smanjenje za 1493 u odnosu na 2015. godinu. Prema tome, po broju stanovnika područje Zaječara je na 7. mestu u regionu Jugoistočna Srbija (region pokriva ukupno 9 okruga).

U ovoj oblasti, kao i u Montani, postoji starenje stanovništva, jer je stanovništvo starosne dobi od 18 do 84 godine 80% stanovništva, a mladi od 15 do 29 godina su 16,606 ili samo 14%.

U 2016 - ož, 2870 ljudi je emigriralo iz južne i istočne Srbije, a skoro 63% ovih emigranata (1814 ljudi) su iz regiona Zaječara. Mladi iz ove regije, kao i oni iz susedne Šumadije i Zapadne Srbije, uglavnom emigriraju u beogradski region sa pozitivnim mehaničkim rastom je južno-bački okrug.

Po nivou ekonomskog razvoja, region Zaječara je jedno od poslednjih mesta u zemlji sa niskim doprinosom BDP-u, malom broju zaposlenih i po niskim primanjima. Starenje stanovništva dovodi do velikog broja nezaposlenih - preko 68.000 ljudi. Aktivno stanovništvo obuhvaćeno tržištem rada je samo 51 506 ljudi. Distribucijom starosne dobi, najveća grupa nezaposlenih jeste ona između 30 i 54 godina (59%), od kojih su većina žene.

Gledajući na prosečne nivoe plata za zemlju i za beogradski region, primećujemo da postoje značajne nepovoljne razlike između prosečnih nivoa u zemlji, one u razvijenim regionima oko glavnog grada i manjih područja i opština kao što je region Zaječar i Opština Boljevac. Prosečna plata za zemlju u prvoj polovini 2017. godine iznosi 67 857 dinara (1 112,86 leva), za Beogradsku oblast - 84 054 dinara (1 378,50 leva), Zaječarski region - 53 857 dinara (883,26 leva), Opština Boljevac - 53860 RSD (883,35 leva).

Opšte karakteristike mladih ljudi u regionu

Statistika dve zemlje pokazuje da će se mlada populacija starosne dobi od 15 do 29 godina progresivno smanjivati, sa projektovanim smanjenjem od preko 23% do 2020. godine. Naročito, to će uticati na starosne grupe od 20 do 24 godine i 25-29 godina.

Preko 55% mlade populacije živi u gradovima. Postoji tendencija za najveći teritorijalni pokret u pravcu grada-grada. Značajno manji i

relativni udeo predstavlja migracioni tok u pravcu sela-sela. Broj ljudi koji su se preselili iz sela u gradovima je veći nego u suprotnom pravcu "grad-selo".

Posle velikog pada tendencija emigracije u periodu od 2002. do 2006. godine, poslednjih godina

postojao je novi porast želje za emigracijom među mladima, posebno u dobi od 20 do 29 godina. Zabrinjavajuće je da svaka osma mlada osoba ima određene namere u bliskoj budućnosti da emigrira. Više od četvrtine mladih u zemlji jasno je zainteresovano za privremenu radnu migraciju u inostranstvo. Pozitivno je da se obrazovna struktura emigracionog toka definitivno menja - dominiraju mladi sa prosekom (11,9%) i nižim obrazovanjem (10,2%). Nadzornici sve više vide šanse i izgleda za dobru finansijsku situaciju u zemlji, a samo 7,5% izjavljuje spremnost za odlazak u inostranstvo. Najveći je udeo mladih koji rade sa kraćim radnim vremenom (56,85) ili nezaposlenih (48,1%).

Iako postoji sve veći broj mladih u regionu koji završe srednje obrazovanje, u većini slučajeva mladi ljudi nemaju praktičnog i profesionalnog iskustva nakon završetka školovanja i teško je ući na tržište rada.

Potrebno je uložiti napore da se mladi ljudi na tržištu rada glatko pomeraju na tržište rada proširenjem pripravnštva i prakse u realnom sektoru. Takođe je korisno zadržati mlade ljude u regionu da investiraju poslodavci u obuku i kvalifikacije mladih zaposlenih.

Ocenjujući mogućnosti korišćenja državnih naknada za nezaposlenost ili uslova rada i plaćanja u većim gradovima i zemljama Evropske unije, mladi su razočarani platama u regionu i preferiraju da ne rade ili traže posao van.

Mladi postaju potencijalni resurs zapošljavanja u sivoj ekonomiji. Nedovoljne profesionalne veštine i prakse u stvarnom okruženju, kao i nemogućnost profesionalnog izbora učenika iz najranijeg uzrasta, primoravaju neke od diplomiranih studenata da započnu "prvi mogući posao", najčešće u oblasti usluga, trgovine gde se ne zahtevaju posebni uslovi rada.

Za mnoge mlade ljude, posedovanje i razvoj sopstvenog privatnog biznisa je znak inicijative i

preduzetničkog duha. Ali uprkos velikoj želji mladih i raznim projektima i programima za razvoj preduzetničkih veština i finansiranje inovacijskih aktivnosti, početak poslovanja, još slično implementirani sličnih poslovnih poduhvata ima malo.

Jedna starosna grupa koja nije uključena u definiciju mladih definisanih u statističkim i programima podrške je populacija od 29 do 35 godina. Nažalost, to su ljudi koji još uvek nisu bili u mogućnosti da profesionalno rade i traže bolje mogućnosti u njihovom trenutnom obrazovanju i mogućnostima za zapošljavanje. Ali ovi ljudi su isključeni iz većine programa i inicijativa za obrazovanje, zapošljavanje i finansiranje početnih poslovnih inicijativa.

S druge strane, oni nemaju dovoljno iskustva i veština da iskoriste druge mogućnosti za već uspostavljene profesionalce ili postojeće firme. To su i ljudi koji u većini slučajeva imaju porodice i dodatne troškove koji su povezani sa njima. Ovi još opterećeni uslovi još više podstiču mnoge osobe starosti od

29 do 35 godina da traže zaposlenje
ili čak privremeno zaposlenje u većim

gradovima i zapadnoevropskim
zemljama.

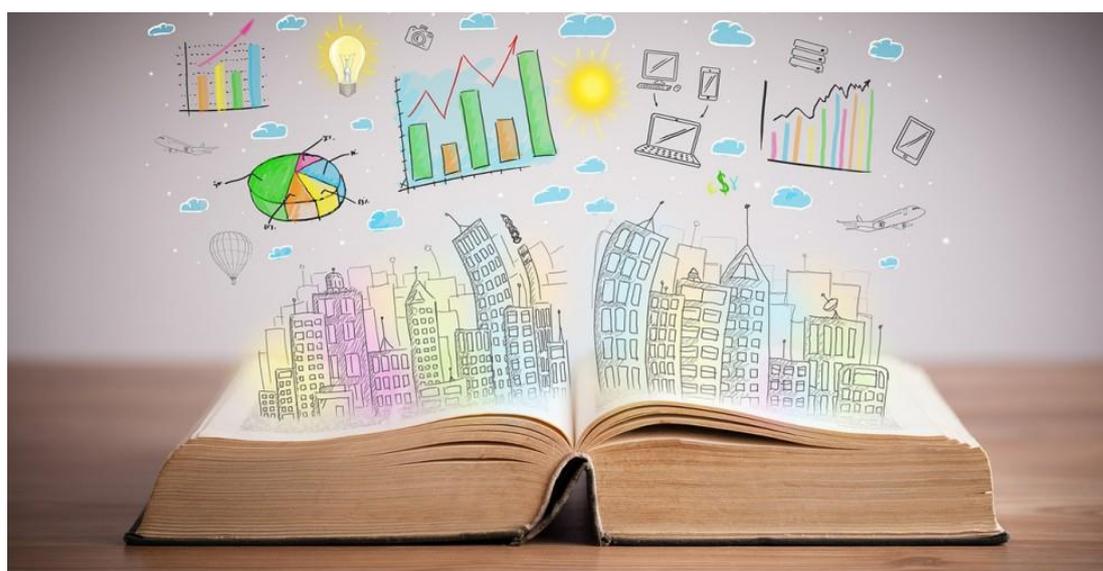

Glavne ekonomske sfere u kojima lokalno stanovništvo može naći posao su poljoprivreda, rudarstvo i proizvodnja, proizvodnja vozila, proizvodnja hrane, računarska i komunikaciona oprema, elektronika i optički proizvodi, kao i u sektoru usluga.

Celi region karakteriše niska ekonomska i investiciona aktivnost i nedostatak aktivnog interesovanja investitora. U regionu su aktivne dve glavne grupe kompanija - mikro preduzeća i velike industrijske kompanije. Obe grupe predstavljaju neprivačnu priliku za rad i profesionalni razvoj mladih ljudi. Mikro-kompanije koje nemaju

tehnološki napredak, inovativnost i konkurentnost, i imaju manji doprinos povećanju zaposlenosti. Sa svoje strane, velike industrijske firme su tehnološki zastarele, zahtevaju visoko specijalizovane ekspertize i ne pružaju mnoge mogućnosti za rast karijere.

Uspostavljena poslovna struktura u regionu usporava razvoj tercijarnog sektora usluga (npr. Trgovina, transport, turizam, hrana, itd.), Kao i sektor znanja i inovacija. Ove činjenice pokazuju nedostatak inovativnih elemenata koje koriste trenutni preduzetnici, što je faktor gubitka interesa za traženje posla na

terenu od strane naprednih i ambicioznih mladih ljudi.

Još od 2013, Montana je postala područje sa najnepovoljnijim odnosom između akumuliranog PES-a i lokalnog stanovništva. U 2014. godini prijavljen je TIP od skoro 4 miliona evra, što znači da, u odnosu na stanovništvo, njihova vrijednost je 247,5 evra / osoba, što je više od 12 puta niže od proseka zemlje. Montana je takođe jedna od tri oblasti (zajedno sa Vidinom i Pernikom) gde troškovi preduzeća za sticanje materijalnih osnovnih sredstava u 2014. godini iznosi manje od 1000 BGN po stanovniku prosečne godišnje populacije u proseku 2786 BGN po osobi za državu. Za razliku od drugih manje razvijenih područja kao što su susedne Vidin i Loveč, opštine u regiji Montana ne uspevaju prevazilaziti prosek za zemlju tempom apsorpcije evropskih fondova.

Trenutno nema statističkih podataka o stranim direktnim investicijama u regionu Zaječara, ali

prema ukupnim investicijama kompanija u sporazumu o slobodnoj trgovini, objektima, zgradama i opremi evidentno je da su ekstremno niske u odnosu na one u zemlji - samo 0,47 % ukupnih investicija u zemlji. Investicije su takođe znatno niže od onih u vodećoj ekonomskoj oblasti u zemlji - u regionu Beograda (samo 1,17% ulaganja u ovu oblast). Najveći deo ovih investicija je u proizvodnom sektoru, a zatim rudarska industrija, a najniža u turističkim uslugama, a naročito u smeštaju i ugostiteljstvu. Sve više državnih i evropskih programa identifikuju probleme regiona sa ekonomskim razvojem i privlače investicije i pokušavaju da stimulišu atraktivnost privrednih investicija ponudivši različite preference kompanijama koje žele da rade svoj posao tamo. Pored toga, planirane opštinske planove i strategije regionalnog razvoja bi trebalo da privuku takve investicije, ali za to je neophodno i aktivno angažovanje mladih da predstavljaju kompetentnu i poželjnu radnu snagu.

Rastući problem nezaposlenosti mladih i nedostatak osoblja sa neophodnim praktičnim obrazovanjem i profesionalnim kvalifikacijama doveli su državne i regionalne vladine agencije, administracije i druge da traže i primjenjuju različite politike i programe za podsticanje zapošljavanja i razvoja poslovanja u regionu.

U regiji Montana postoje različiti programi koje finansira Evropska unija i državni budžet za podsticanje zapošljavanja pojedinih starosnih grupa, dugoročno nezaposlenih, ljudi bez kvalifikacija ili drugih. Slični programi su:

- Šema zapošljavanja mladih - uglavnom je imala za cilj da pomogne kompanijama da otvore nova radna mesta za mlade ljude
- Nacionalni program "Aktiviranje neaktivnih osoba" - Aktiviranje i uključivanje neaktivnih na tržište rada, uključujući i obeshrabrene i nezaposlene putem individualne i grupne primene

alata i usluga za privlačenje i motivaciju da se upišu u evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje i podstaknu njihovo uključivanje u obuku i / ili zapošljavanje.

- Nacionalni program Melpomena - Povećanje zaposlenosti otvaranjem poslova za podršku pozorištu u Bugarskoj.
- Program za pokretanje karijere - Glavni cilj programa je pružanje mogućnosti za zapošljavanje nezaposlenih mladih koji su završili srednje ili visoko obrazovanje kako bi se olakšala tranzicija između obrazovanja i zapošljavanja.

U Srbiji postoji nekoliko aktivnih programa podsticaja na tržištu rada koji su stvoreni direktno za povećanje broja radnih mesta za mlade (do 30 godina starosti). Prvi od njih je program "Prva šansa" koji podržava zapošljavanje nezaposlenih mladih, stvorenih kao odgovor na rastuću nezaposlenost mladih.

Ovaj program sadrži dve komponente: profesionalnu podršku mladima i zapošljavanje. Druga mera stvorena direktno za podršku zapošljavanju mladih je

subvencija za obavezne doprinose. Poslodavci koji zapošljavaju mlade do 30 godina imaju pravo na finansijsku pomoć iz ove mere.

Trebali bismo pomenuti i tri projekta koji podržavaju mobilnost mladih ljudi na tržištu rada. To uključuje: uključivanje ugroženih grupa na tržište rada; Promovisanje zapošljavanja mladih i Zapošljavanje i migracija mladih. Ovi projekti se realizuju u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje, agencijama UN i vladama zemalja donatora. Rezultati svih projekata su regionalno finansirani i ciljani su mladi

sa manjim mogućnostima. Realizaciju projekata podržavaju regionalne ogranke Nacionalne službe za zapošljavanje u Beogradu, Novom Sadu, Vranju, Nišu i Jagodini. Ključne aktivnosti projekata su: obezbeđivanje obuke, priprema mladih ljudi za zapošljavanje (preovlađujuća aktivnost), administriranje subvencija za samozapošljavanje i subvencije za

nezaposlene mlade ljude sa invaliditetom.

Osim projekata koji pružaju direktno finansiranje zapošljavanja i razvoja poslovanja u obe zemlje, usvojene su različite nacionalne, regionalne i opštinske strategije usmerene na razvoj poslovanja, ekonomskog i socijalnog okruženja i mladih ljudi. Generalno, sve nacionalne, regionalne i opštinske strategije u Bugarskoj imaju za cilj obezbeđivanje održivog evropskog razvoja mladih ljudi. Cilj je povećanje ekonomske aktivnosti, poboljšanje konkurentnosti i ekonomske aktivnosti, poboljšanje kvaliteta ljudskog kapitala i potpunije iskorištavanje potencijala rada.

Politički okvir u Srbiji određuje Nacionalna strategija zapošljavanja

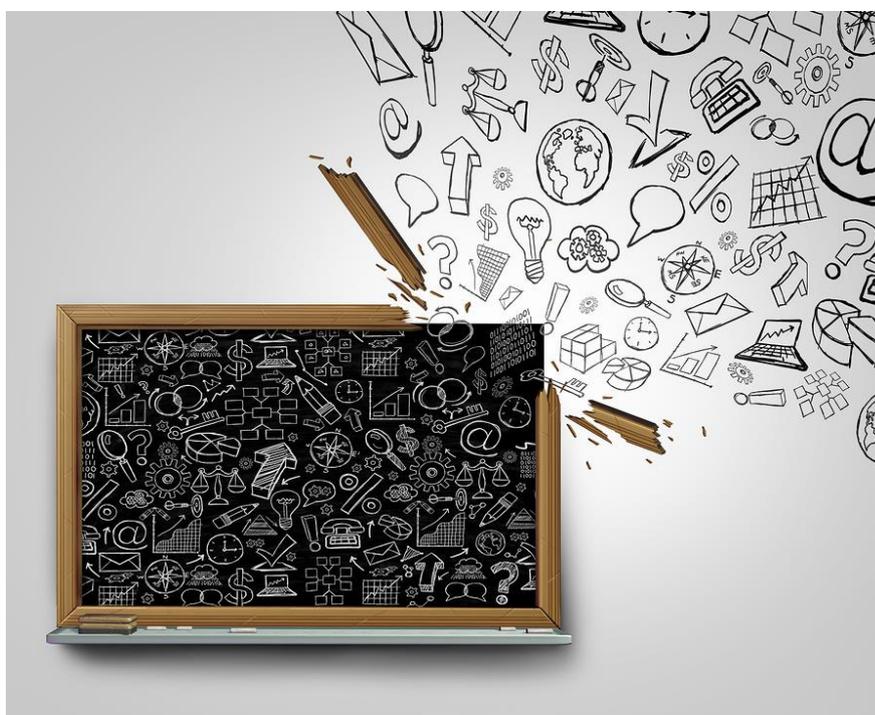
za period 2011-2020. Ova strategija je usmerena ka ispunjavanju prioriteta utvrđenih planovima ekonomskog razvoja Srbije za 2020. godinu kako bi se stimulisao rast investicija i izvozno orijentisanih privrednih sektora. Sa druge strane, politike zapošljavanja definisane novom strategijom zapošljavanja u Srbiji su usko povezane sa strategijom EU 2020 kako bi se koordinisali nacionalni strateški ciljevi za zapošljavanje i rast u okviru EU. Posebno, prioriteti imaju za cilj povećanje zapošljavanja ugroženih grupa, uključujući i mlade, kao i povećanje zaposlenosti u manje razvijenim regionima, poboljšanje ljudskog kapitala kroz promociju daljih programa obrazovanja i obuke i implementaciju aktivnog tržišta rada.

Sposobnost dobijanja adekvatnog obrazovanja koja zadovoljava i interese mladih ljudi i potrebe kompanija u regionu pomaže mladim ljudima da biraju svoj profesionalni put. Nažalost, u regionu nema postojećih univerziteta, ali mladi imaju veliki izbor srednjih stručnih škola koji ih usmeravaju na određeni zanat. Različiti fondovi i programi takođe podržavaju razvoj profesionalnih kvalifikacija mladih i pružaju značajnu podršku u traženju posla.

Jedno od glavnih pitanja koja utiču na obrazovni sistem u obe zemlje je naglasak na pamćenje kritičkog razmišljanja, rešavanja problema i timskog rada. Kao rezultat toga, postoji malo korelacije između obrazovanja koje mladi dobijaju i zahteva tržišta rada. Prevaziđeni profesionalni profili i nedostatak dovoljne obuke i razvoja veština ostavljaju mlade diplomce koji nisu spremni za tržište rada. Nedostatak karijernog vođenja i karijerno vođstvo čini mlade ljude manje sposobnim da preuzmu aktivne odluke u razvoju karijere ili stvarno razmišljaju o

možnostima zapošljavanja. Nakon diplomiranja, mnogi mladi ljudi shvate da im ne nedostaje čak i osnovno znanje o tome kako se takmičiti na tržištu rada.

Da bi prevazišli ovaj "jaz", programi i organizacije neformalnog obrazovanja teže povećanju zapošljivosti mladih tako što pružaju programe prekvalifikacije i vanškolski profesionalni razvoj. Civilni sektor je posebno aktivan u ovom pogledu, nudeći razne programe usmerene na podsticanje preduzetništva, kao i pružanje karijernog vođenja. Državne institucije se takođe trude u oblasti predkvalifikacije.

U obrazovnom sistemu regije Montana, opšte obrazovanje, dopunjeno specijalizovanim školama (jezikom, prirodno-matematičkim, itd.) Strukovnim školama zadržava broj - 12 stručnih srednjih škola. Stručne škole se nalaze u 9 opština, od kojih najveći broj živi u gradovima Montana i Lom. Osim obrazovanja koje nude i škole i srednje škole u toj oblasti, uspostavlja se Centar za vođenje karijere, koji ima za cilj da uspostavi mrežu centara u regionu kako bi pružio informacije o profilima obrazovanja, zanimanja i specijalnosti u srednjem obrazovanju tercijalne škole i univerziteta; pružiti savete učenicima o izboru obrazovanja i karijere; kao i povezivanje škola i tržišta rada.

Takođe funkcionišu različiti fondovi i programi koje finansira Evropska unija kako bi stimulisali i organizovali obuke i inicijative za podsticanje stanovništva da poboljšaju svoje kvalifikacije i pronađu posao. Popularni programi su: "Unapređenje zapošljivosti nezaposlenih osoba kroz povećane profesionalne i ključne kompetencije"; "Mogućnost uspeha"; "Novi horizonti"; "Kvalitativna radna snaga - stabilno tržište rada" i drugi.

Škole u Zaječarskom okrugu omogućavaju mladim ljudima da završe osnovno ili stručno obrazovanje u određenim tehnološkim područjima. Većina mladih ljudi preferira tehničko stručno obrazovanje, verovatno zbog mogućnosti zaposlenja u industrijskim i proizvodnim preduzećima u toj oblasti i u obližnjim većim gradovima. Jedina obrazovna institucija koja pruža mogućnosti za visoko obrazovanje je Fakultet za menadžment na Univerzitetu u Beogradu, Megadrend u Zaječaru. Kao i region Montane, mladi u regionu Zaječara mogu imati koristi od različitih programa stručnog usavršavanja i prekvalifikacije koje organizuju Ministarstvo omladine i sporta, UN i privatne organizacije. Takav program je, na primer, "Mladi su zakon", dok razne organizacije koje rade sa mladima - Nacionalni omladinski savet Srbije; Nacionalna asocijacija omladinskih lekara; Omladinske usluge; Nemačko društvo za međunarodnu saradnju u Srbiji; Mladi talenti i drugi.

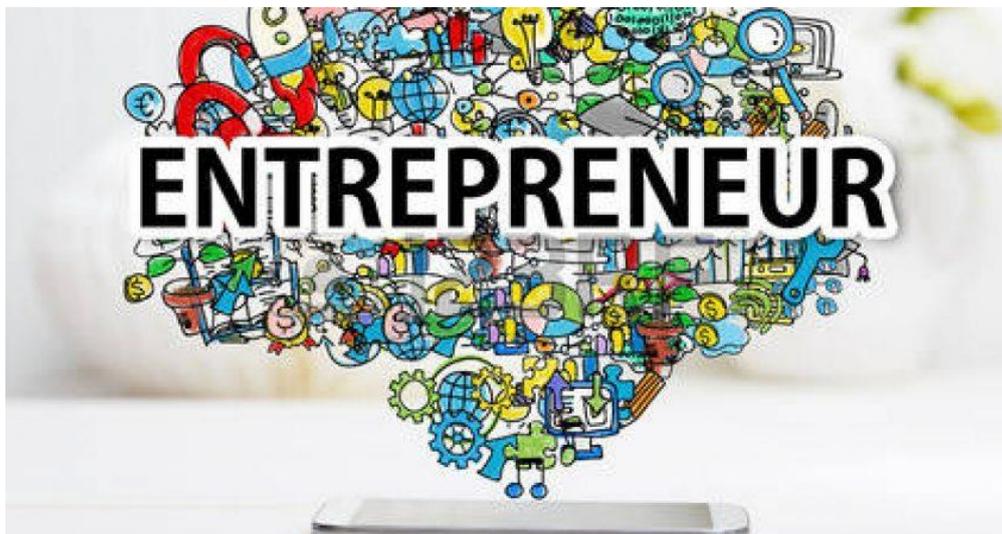
Da bi razvili politike i programe usmerene na podsticanje i podršku preduzetništvu mladih, regionalne i lokalne vlasti, kao i nevladine organizacije u regionu, mogu pratiti primere i prakse iz projekata i inicijativa kako u panevropskim tako i u drugim zemljama Evropske unije.

Politike i najbolje prakse na evropskom nivou

Na evropskom nivou, većina inicijativa za promociju kreativnosti mladih i promovisanje preduzetništva potiče od politika obrazovanja i obuke. Plan razvoja preduzetništva, usvojen 2004. godine, pruža strateški okvir za podsticanje preduzetništva i sadrži mere za promovisanje preduzetničkog razmišljanja i podsticanje mladih da se razviju u oblasti preduzetništva. Potom je u martu 2005. promocija preduzetništva mladih postala ključni element Evropskog pakta za mlade, a 2006. godine Komisija je pokrenula Lisabonsku agendu za promovisanje preduzetničkog razmišljanja kroz obrazovanje i obuku uz aktivniju ulogu u preduzetničkoj kulturi u obrazovanju (Evropska komisija, 2006).

Da bi prepoznali i prevazišli barijere sa kojima se suočavaju preduzetnici, Zakon o malom biznisu usvojen je 2008. godine. Zakon postavlja principe kojima će se države članice usmeravati u sprovođenju politika koje bi mogle podržati start-up i za mlade i za starije preduzetnike. U okviru implementacije Akta o malom biznisu, mnoge države članice uvode programe preduzetništva u nastavne planove i programe kako bi podstakle preduzetničke veštine i stavove među mladima kako bi ih bolje upoznali sa mogućnošću započinjanja sopstvenog biznisa. Rezolucija Saveta iz novembra 2009. godine o okviru za evropsku saradnju u oblasti mladih govori i o podršci mladih za ulazak na tržište rada, kako za poslodavce, tako i za zaposlene. Podrška za preduzetništvo mladih kroz obrazovanje, finansije i mentorstvo se predlaže državama članicama.

U martu 2010. godine priznanje preduzetništva i samozapošljavanja bilo je ključno za postizanje pametnog, održivog i inkluzivnog rasta u okviru strategije Evropa 2020. godine. U tom smislu, uključivanje inovacija i preduzetništva u obrazovanje prepoznato je kao način podsticanja relativno niskog nivoa preduzetništva u EU. Strategija Evropa 2020 pozvala je na povoljnije okruženje za preduzetništvo i za promovisanje preduzetničke kulture i razmišljanja. Pored toga, u Evropskom socijalnom fondu (ESF) se poklanjaju posebni naponi kako bi se pomoglo ženama preduzeticima, ugroženim grupama i osobama sa invaliditetom koji su zainteresovani za osnivanje sopstvenog biznisa.

Važnost omladinskog preduzetništva ponovo je istaknuta u Komunikacijskom komitetu za 2012. godinu. U cilju oporavka bogatstva posla kroz paket zapošljavanja kao odgovor na krizu nezaposlenosti mladih (Evropska komisija, 2012). Komisija je naglasila važnost promovisanja preduzetničkog duha i potrebe za lakšim pristupom mladim ljudima za početak finansiranja i usluga kako bi im omogućili da svoju kreativnost pretvore u posao. Kao rezultat paketa zapošljavanja, ponovo u 2012. godini, Komisija je pokrenula paket zapošljavanja mladih, koji uključuje i garanciju za mlade. Akcije i intervencije u okviru Garancije za mlade uključuju pružanje kontinuiranog mentorstva za preduzetništvo za mlade ljude, koje može podržati ESF.

EU Inicijativa za garanciju za mlade EU formalno je usvojilo Veće ministara EU aprila 2013. godine, a potvrdio je Evropski Savet u junu te godine. Kao što je navedeno u zvaničnoj belešci (14/571) objavljenoj od strane Evropske komisije u okviru Garancije za mlade, države članice bi trebalo da obezbede da mladi mladi od 25 godina mogu u roku od četiri meseca napuštanja škole ili gubitka posla da pronađu odgovarajući posao za njihovo obrazovanje, veštine i iskustvo, ili sticanje obrazovanja, veština i iskustva potrebnih za rad u budućnosti kroz stažiranje, praksu ili kontinuirano obrazovanje. "Mere za garanciju za mlade mogu se kretati od pružanja obuke kako bi se pomoglo mladim ljudima da se upišu u dalje obrazovanje ili da pruže određene prakse, praksu ili poslove. Ova inicijativa finansira ESF uz dodatnih 6 milijardi evra inicijative za zapošljavanje mladih.

Jedan od specifičnih ciljeva Omladinske garancije je promovisanje preduzetništva mladih i pružanje veće dostupnosti start-up službama podrške. Preporuka Saveta EU navodi da će "promovisanje preduzetništva, pružanje rane podrške i usluge mikrofinansiranja i uspostavljanje šema za ostvarivanje naknada za nezaposlenost u start-up grantovima imati važnu ulogu za mlade ljude". Konkretno, u skladu sa Preporukom 19, Veće navodi da Garancija mladih mora "pružiti više početnih usluga podrške i podići svest o šansama i perspektivama

samozapošljavanja, uključujući i kroz blisku saradnju između službi za zapošljavanje i fondova za finansiranje (mikro).

Evropska komisija je 2013. godine objavila svoje saopštenje o Akcionom planu za preduzetništvo 2020 (Evropska komisija, 2013). Dokument predlaže odlučnu akciju za otključavanje evropskog preduzetničkog potencijala i uklanjanje postojećih prepreka preduzetništvu. Ove akcije su grupisane pod tri stuba podrške: obrazovanje i obuka; stvaranje okruženja u kojem preduzetnici mogu uspevati; i razvijanje modela i dostizanja specifičnih grupa koje ne mogu iskoristiti svoj potpuni preduzetnički potencijal. Ponovo u 2013. godini, uz Paket socijalnih investicija, Komisija naglašava potrebu da se prioritizuju investicije kako bi se mladim ljudima i ženama omogućio puni doprinos ekonomiji i društvu. Ovo se može desiti kroz socijalnu ekonomiju i socijalno preduzetništvo. Konačno, i u istom pravcu kao i Akcioni plan za preduzetništvo 2020, Komisija predlaže Strategije za preduzetništvo mladih (IES) u cilju povećanja broja mladih preduzetnika u Evropi. Projekat, finansiran od strane Evropskog fonda za regionalni razvoj, fokusiran je na nove metode pregleda politike vezane za preduzetništvo mladih i razmenu dobre prakse između regiona i država članica. Isto tako, Erasmus za mlade preduzetnike (EIE) je program razmene EU koji ambicioznim preduzetnicima pruža mogućnost učenja od drugih preduzetnika u drugim državama članicama.

Politike i najbolje prakse iz zemalja Evropske unije

Nemačka

Nemačka je dobar primer modela za finansijsku podršku mladim preduzetnicima. Model se implementira u dva nacionalna projekta "Buduće pomoći" (Überbrückungsgeld) i "Početne subvencije".

"Buduća pomoć" je program za finansijsku podršku novim preduzetničkim idejama. Kandidati koji imaju pravo da se takmiče za sredstva iz ovog programa su nezaposleni najmanje četiri nedelje u trenutku podnošenja zahteva i razvili kvalitetan poslovni plan koji su odobrile regionalne privredne komore. Finansijska podrška traje šest meseci. On pokriva zakonske poreze i doprinose, kao i troškove zarada nezaposlenih. Kada se odobri poslovni plan, učesnici dobijaju subvenciju (jednaku onoj koju odobrava nezaposlenim licima) šest meseci, plus dodatne naknade u vidu 68% doprinosa porezu i troškovima doprinosa u tom periodu.

"Početne subvencije" predstavljaju oblik finansijske podrške preduzetnicima sa novim poslovnim idejama. Uslov podobnosti je pozitivna ocena poslovnog plana i zahtev za redovno plaćanje obaveznog penzijskog i zdravstvenog osiguranja. Finansiranje se obezbeđuje u okviru programskog perioda, dok prihod

preduzetnika u ovom periodu iznosi manje od 25.000 evra. Prijava se može obnoviti svake tri godine. Posle usvajanja poslovnog plana, učesnici u programu dobijaju mesečnu nadoknadu od 600 evra u prvoj godini. U drugoj i trećoj godini učesnici dobijaju između 360 i 240 evra mesečno. Isplate se obustavljaju kada preduzetnik zarađuje 25.000 evra.

U 2016. godini uveden je novi subvencionirani program pod nazivom "Grundungszuschuss", koji kombinuje dva programa subvencija. Ovaj integrisani program plaća preduzetnicima minimalnu platu (inače plaćenu od strane nezaposlenih) plus 300 € mesečno za socijalne doprinose u devetomesečnom periodu. Posle ovog perioda, plaćanje od 300 EUR može se produžiti za šest meseci ako se preduzeće razvija i postaje glavni izvor prihoda za preduzetnike (na osnovu procene posebne komisije).

Biznis inkubator "Start-up Garage" je kreiran u Hamburgu za podršku mladim ljudima u kreativnim industrijama. Inkubator pruža mnoge oblike finansijske i nefinansijske podrške preduzetnicima. Kandidati moraju biti nezaposleni mladi do 35 godina. Program podrške traje do šest meseci i uključuje slobodan radni prostor za do 45 mladih preduzetnika. Preduzetničke ideje podržavaju se u sledećim oblastima: muzici, filmovima, dizajnu, televiziji, arhitekturi, oglašavanju i razvoju softvera i video igricama. Preduzetnici se prijavljuju sa svojim poslovnim planovima i imaju pravo da dobiju maksimalni početni kapital od € 5,000. Suma od 500 do 5.000 evra se nudi uz niske kamatne stope. Krediti se odobravaju ne samo na osnovu kriterijuma poslovnog plana već i na osnovu inovacija projekta. Pored finansijskih sredstava i slobodne upotrebe prostora za određeni vremenski period, glavna komponenta ove podrške je stručni savet stručnjaka, obuka i nedeljni seminari na različite teme. Pored besplatnog osnovnog konsaltinga za preduzetnike, dodatna obuka je dostupna po ceni od 10 evra po satu do 12 nedelja i dostupna je u oblastima kao što su oglašavanje i distribucija, računovodstvo, poslovna administracija i drugo.

Ovaj razvojni centar je dobro povezan sa poslovnom zajednicom kroz mrežu profesionalaca koji pružaju edukaciju, organizuju seminare i obuke. Takođe

je povezan sa mrežom inkubatora u drugim nemačkim gradovima. Statistika pokazuje da skoro 90% izabranih kandidata uspe da vodi svoje poslovne projekte, a 80% uspeva zadržati svoje poslove nakon šest meseci, što je i vremenski period trajanje podrške.

Finska

Finski ministar obrazovanja je 2004. godine pokrenuo sveobuhvatnu politiku obrazovanja za preduzetništvo - Irittajiskasvatus. Ova politika je revidirana 2009. godine i produžena je do 2015. Trening za preduzetništvo je snažno podržan od strane finskog Ministarstva prosvete, koji podstiče finske škole da podstiču obrazovanje za preduzetništvo u nastavnom planu i programu. Osim toga, obrazovanje za preduzetništvo se smatra nacionalnim programom, iako je predviđeno da se nakon 2015. godine odgovornost za preduzetničko obrazovanje prenese na lokalne i regionalne vlasti.

Najvažniji ciljevi preduzetničkog obrazovanja u Finskoj su:

- stvaranje preduzetničke kulture i klime pogodne za preduzetništvo među mladima koji učestvuju u obrazovnom sistemu;

- podstiču preduzetničke veštine među mladima, shvaćene u širem smislu, koje se odnose na osnivanje i upravljanje sopstvenim preduzećima ili na proaktivno ponašanje u postojećoj kompaniji. U tom smislu, posebna pažnja se posvećuje preduzetništvu kao realnoj karijernoj opciji i podizanju veština onih koji žele da uspostavljuju sopstveni biznis. Preduzetničko obrazovanje se proteže na različite

nivoa obrazovanja - od osnovnog i srednjeg obrazovanja do stručnog obrazovanja, tehničkog obrazovanja i univerziteta. Različiti ciljevi su dodeljeni različitim obrazovnim nivoima. Osnivanje Finskog sistema obrazovanja za preduzetništvo prvobitno je izgrađeno tokom osnovnog obrazovanja (6-12 godina). Glavni ciljevi u ovoj fazi su razumevanje preduzetništva kao zajedničkog koncepta i podsticanje njihove spremnosti da preuzmu odgovornost, učvršćuju samopoštovanje studenata i podstiču se da uspešno komuniciraju s drugima, uključujući i tim.

U srednjem obrazovanju (12-16 godina), glavni ciljevi Finskog sistema obrazovanja za preduzetništvo su jačanje sposobnosti učenika da učestvuju i utiču na društvo na različite sfere stanovišta (političke, ekonomske, kulturne itd.) U široj perspektivi (lokalni, nacionalni, evropski i globalni). U ovoj fazi, fokus je na razumevanju vrednosti rada, značaju samomotivacije, autonomije i uloge koju preduzetništvo može igrati u društvu.

Preduzetničko obrazovanje ima specifičniji i ciljani pristup tokom stručnog obrazovanja (16-19 godina). U ovoj fazi, studenti se podstiču da razvijaju ideje vezane za kompanije, naglašavajući saradnju sa spoljnim preduzećima i drugim zainteresovanim stranama i mrežama. Svi programi stručnog obrazovanja i obuke u Finskoj uključuju najmanje pet kredita (studijske nedelje) u preduzetništvu i poslovnim studijama. Konačno, na univerzitetskom i politehničkom nivou, obrazovanje za preduzetništvo je prvenstveno namenjeno podršci i usmeravanju onih učenika koji imaju ideju o osnivanju sopstvenog preduzeća na osnovu iskustava stečenih tokom njihovog univerzitetskog ili politehničkog obrazovanja.

Glavna metodologija koja se koristi za podršku obrazovanju preduzetništva zasniva se na "učenju kroz rad", fokusirajući se na učenje zasnovano na aktivnostima, rešavanje problema i timski rad. Dobar primer ovakvog pristupa je projekat Me & MiCiti koji se bavi finskom decom iz 6. razreda (12-13 godina).

Uzimajući u obzir sve postojeće nivoe obrazovanja, finski studenti dobijaju prosečno 12 godina preduzetničkog obrazovanja kao deo sistema obaveznog obrazovanja i između tri i sedam dodatnih godina neobaveznog obrazovanja.

Dodatna važna aktivnost u podršci preduzetničkom obrazovanju u Finskoj je takozvana inicijativa DA. DA je preduzetnički obrazovni servis za nastavnike kroz pružanje obuke o preduzetništvu u vezi sa obrazovanjem nastavnika, posebno za razvoj preduzetništva u školama i uspostavljanje mreža za školski biznis. Usluga organizuje događaje, seminare i programe obuke na regionalnom i nacionalnom nivou i učestvuje u izradi nastavnih planova i programa. DA usluge su prvo uspostavljene u Finskoj 2001. godine i od tada postaju široka preduzetnička mreža. DA je razvijen uz pomoć fondova ESF-a i lokalnih partnera, a početni projekat je uglavnom finansiran i razvijen u saradnji sa Finskim Nacionalnim odborom za obrazovanje. Usluge su dostupne u 17 regija i naselja širom zemlje. Partneri DA uključuju regionalne razvojne centre, preduzetničke organizacije i druge organizacije.

Važno je naglasiti da se preduzetničko obrazovanje primjenjuje na mrežnoj osnovi uz pomoć državnih organa, uglavnom finskog Ministarstva obrazovanja i Finskog nacionalnog saveta za obrazovanje i drugih javnih i privatnih aktera kao što su lokalni univerziteti, obrazovni instituti, Federacija Finskih preduzeća i finska udruženja mladih preduzetnika.

Ove dve organizacije su izuzetno aktivne u pružanju podrške Finskom preduzetničkom obrazovanju i organizuju različite inicijative koje se odnose na njega, kao što je takmičenje mladih preduzetnika godine kako bi se promovisao imidž preduzetnika i preduzetništva među mladima.

"Mladi preduzetnik godine" ima za cilj da ispuni nekoliko važnih ciljeva. S jedne strane, cilj takmičenja je da naglasi dobar rad nekih odabranih mladih finških preduzetnika i da im razmeni informacije među relevantnim akterima, uključujući i druge preduzetnike, medije, potencijalne investitore i javnost. S druge strane, konkurencija ima za cilj da inspiriše druge mlade ljude da postanu preduzetnici, promovišu otvorenu društvenu raspravu o preduzetništvu mladih i izazovu pretpostavku da je preduzetništvo pogodnije za odrasle i profesionalce sa dugogodišnjim radnim iskustvom.

Svaka regionalna kancelarija Federacije finških preduzeća i Federacija mladih preduzetnika bira lokalnog predstavnika koji će učestvovati na godišnjem takmičenju. Ovaj regionalni izbor zahteva podršku minimalnog broja regionalnih preduzetnika koji će biti zvanično nominovani.

Postoji nekoliko pravila za učešće na nacionalnom takmičenju. Prvo, samo preduzetnici mlađi od 35 godina mogu biti nominovani. Izabrana kompanija mora biti aktivna na tržištu najmanje tri godine i ima zaposlenu najmanje još jednu osobu (pored vlasnika (e) kompanije). Takođe, firma mora imati dobru finansijsku poziciju sa pozitivnim stvarnim izgledima za budućnost.

Postoji niz osnovnih elemenata koje komisija treba razmotriti prilikom izbora konačnog pobjednika takmičenja. Prvo, pobjednik mora da ima dokazan uspeh u poslovanju, kao i snažan preduzetnički stav. Drugo, komisija visoko ceni mlade preduzetnike koji imaju posebnu sposobnost da vizuelizuju i eksploatišu mogućnosti preduzeća na nov i inovativan način.

Pobjednik je najavljen na događaju "Get Together", koji godišnje održava Finska mlada preduzetnička federacija. Pobjednik dobija nagradu od 1.500 evra, iako su pogodnosti mnogo veće zbog publiciteta i pokrivenosti u glavnim finskim medijima.

Austrija

Austrija je dobar primer zemlje koja podstiče razvoj preduzetništva među mladima kroz posebne programe. Programi sistematski razvijaju svijest o značaju preduzetništva kod dece u ranim fazama obrazovanja.

Školski program i poljoprivredna škola (2014-2015) uključuje organizovane posete dece i mladih ljudi na farme i farme u osnovnim i srednjim školama. U oba

slučaja, poljoprivrednici izgledaju kao autentični ambasadori koji predstavljaju koristi i značaj poljoprivrede. Program ima za cilj da obrazuje mlade ljude o značaju poljoprivrede i mogućnostima koje pruža. Program podržava kreiranje biltena personalizovane za mladu publiku, štampanje reklama, sajмова i izložbi, kao i Facebook stranica sa sadržajem pogodnim za mladu publiku. Obuku pruža Institut za obuku u ruralnim područjima kroz radnu grupu odgovornu za implementaciju programa, što olakšava saradnju sa relevantnim partnerima i zainteresovanim stranama kako bi se osiguralo da projekat bude uspešan.

Program mladih poljoprivrednika - program nove snage zemlje uveden je 2014 godine od strane Udruženja mladih poljoprivrednika u Gornjoj Austriji. Ovaj program uključuje stvaranje omladinskih grupa i njihovo učešće na seminarima i obukama kako bi se podigla svest o aktivnostima i troškovima proizvodnje hrane i proizvodnji drugih poljoprivrednih proizvoda. Projekat promovira posebna internet stranica, kampanje za društvene medije, letke i brošure, članke u stručnim časopisima itd.

Novi program ruralnog razvoja do 2020. godine ima za cilj promovisanje ruralnog razvoja. Program je započeo u 2014. godini i služi za širenje informacija. Izjave poljoprivrednika se koriste za komunikaciju relevantnim porukama. Oni objašnjavaju pozitivan uticaj programa u različitim regionima Austrije podstičući

razvoj preduzetničkih preduzeća u poljoprivredi. Projekat uključuje medijske kampanje koje predstavljaju prave praktične primere uspešnih poljoprivrednih preduzetnika. Obezbeđuje obilazak regiona i sastanaka sa lokalnim vlastima. Program se odnosi na javnost putem posebnih događaja organizovanih širom Austrije. Širenje informacija obavlja posebna internet stranica i društveni mediji kako bi se poruka poslala do mladih ljudi.

Holandija

Fokus holandskih političara na pružanje podrške preduzetništvu među mladima fokusira se uglavnom na razvoj preduzetničke edukacije među mladima i studentima svih uzrasta.

U cilju promovisanja preduzetništva i konvergencije obrazovanja i poslovanja, u 2008. godini vlada je pokrenula Program obrazovanja i preduzetništva (Actieprogramma Ondervijis en Ondernemen). Cilj programa je unapređenje preduzetničkog duha i stavova među učenicima kroz

kreiranje preduzetničkih veština i znanja kroz nastavni plan i program, kako bi preduzetništvo steklo stalnu poziciju u holandskom obrazovnom sistemu. Program obuhvata sedam različitih šema:

- Mreža preduzetništva u obrazovanju: Cilj Enterprise Education Mreže je približavanje obrazovanja i poslovanja i ojačanje njihove saradnje. Ovom šemom holandska vlada investira u regionalne i / ili sektorske mreže. U okviru ovih mreža, obrazovne institucije saraduju sa poslovnim i društvenim organizacijama kako bi stimulisale

preduzetničko ponašanje ne samo među učenicima, već i među nastavnicima i vođstvom škole.

- Uspostaviti preduzetničke centre koji se fokusiraju na podizanje svesti o preduzetništvu pružanjem širokog spektra (vannastavnih) aktivnosti (na primer, inspirativna predavanja, brifinzi, poslovne nedelje). U tom smislu razvijaju dubinsko znanje o veštinama i stavovima u oblasti preduzetništva. S druge strane, preduzetnički centri nastavljaju da pomažu studentima u stvaranju ili proširenju svog poslovanja pružanjem različitih aktivnosti kao što su mentorstvo, inkubatori i događaji umrežavanja.
- Pružanje obuke nastavnicima preduzetništva: Obuka nastavnika na svim nivoima holandskog obrazovnog sistema se razvija i nudi, pošto uspeh preduzetničkog obrazovanja u velikoj meri zavisi od preduzetnika. U 2009. godini, Stichting Leerplan Ontwikkeling je započeo razvoj programa preduzetničkog obrazovanja za nastavnike i menadžere u oblasti obrazovanja.
- Sertifikacija obrazovanja za preduzetništvo: Kao deo Programa, razvijen je sertifikat za stručno obrazovanje u preduzetništvu. Modul preduzetništva, podoban za sertifikaciju, opisuje vrstu preduzetništva koja je potrebna za pokretanje i upravljanje poslovanjem. MP je paket veština, znanja i iskustva za osnovni obrazovni program za studente u stručnom obrazovanju. MJ uključuje sedam ključnih kompetencija (uključujući individualnu odgovornost, inovativne sposobnosti, efikasan rad, socijalne veštine i komercijalno razmišljanje). Pored toga, MO nudi kurseve za pripremu poslovnog plana i početne korake potrebne za pokretanje poslovanja i održavanje i razvoj poslovanja nakon njegovog pokretanja. MJ je deo nacionalne kvalifikacije i može se koristiti u svim stručnim obrazovnim institucijama u svim sektorima. Poslanik je predstavljen u školskoj godini 2011-12.

Institucije nude i prepoznaju MJ kao dodatni plus program. Pored toga, nedavno je uveden i sertifikat za studente sa univerziteta primenjenih nauka.

- Program stipendiranja za preduzetništvo: Visokoškolske ustanove postavljaju studente za program stažiranja u SAD, Program stipendiranja za preduzetništvo. Ovaj program stažiranja je stvoren u saradnji sa Kaufmann fondacijom i Globalnim programom stipendiranja. Svake godine se za ovaj program pripravnosti prijavi maksimalno 10 studenata i dobijaju priliku da saznaju više o preduzetničkim veštinama i steknu više znanja o preduzetništvu. Studenti su pohađali radionice na Harvardu, Stanfordu i MIT univerzitetima. Sloan, kao i kompanije u Silikonskoj dolini.
- Istraživanje i procena uticaja holandske politike i programa: holandska vlada sprovodi studije zasnovane na dokazima o uticaju programa. U 2007. godini izvršeno je veliko merenje, nakon čega sledi prvo merenje u 2010. godini kako bi se razmotrila situacija preduzetničkog obrazovanja u Holandiji. Drugo merenje objavljeno je u 2012. godini. Rezultati ove mere pokazuju da je, u poređenju s prethodnim merenjima u 2007. i 2010. godini, preduzetništvo u obrazovanju postalo stalna karakteristika u organizacijama za obuku, a kurseve nudi sve veći broj obrazovnih institucija .
- Stvaranje svesti o obrazovanju za preduzetništvo i olakšavanju širenja znanja: Podizanje svesti o obrazovanju za preduzetništvo, holandska vlada podržava nacionalne inicijative kao što su Stichting Jong Ondernemen i takmičenje Business Venture Business Awards za studentske preduzetnike. Pored toga, organizovana je Globalna nedelja preduzetništva u Holandiji. Globalna nedelja preduzetništva, koju je osnovala Kaufmann fondacija, međunarodna je inicijativa koja

inspiriše mlade ljude da prihvate inovacije, maštu i kreativnost združujući studente i mlade preduzetnike.

Mađarska

Mađarska je dobar primer zemlje sa razvijenim programom podrške preduzetništvu mladih u svim sektorima. Neprofitna organizacija Mađarska fondacija Live Vire osnovana je 1998. godine u Mađarskoj, kako bi se promovisalo preduzetništvo među mladima između 18 i 32 godine. Program finansira Shell AG, koja donira novac za podršku programu. U cilju smanjenja nezaposlenosti i promovisanja preduzetništva, Fondacija deluje na principu: organizovanja mentorstva, promocije uspešnih mladih preduzetnika i podrške primeni finansijskih institucija za mikrokredite.

Preko 15.000 mladih ljudi učestvovalo je u programima Fondacije od samog početka. Glavne aktivnosti Fondacije su:

- Organizovanje nacionalne mreže visoko kvalifikovanih konsultanata koji pružaju besplatne poslovne konsultantske usluge mladima tokom stvaranja i razvoja svog poslovanja;
- Izdavanje marketinških vodiča prilagođenih mladima bez poslovnog iskustva;
- Obrazovanje kroz različite programe obuke;
- Marketing podrška potrebna za razvoj poslovanja i komunikaciju sa ciljnom grupom;
- Organizovanje takmičenja mladog preduzetnika godine na regionalnom i nacionalnom nivou, dodeljivanje atraktivnih nagrada i osiguravanje značajne popularnosti u medijima;

- Usluge za kompanije koje se bave mikrokreditom od strane banaka kao poslednje sredstvo za finansiranje.

Besplatna konsultantska usluga Fondacije dostupna je svim zainteresovanim mladima koji žele postati preduzetnici u Mađarskoj. Savetodavna služba uključuje pravne savete, poslovne savetodavne usluge (finansijske, poreske), savete za razvoj tržišta i promociju proizvoda i usluga i još mnogo toga. Tim konsultanata sastoji se od 50-60 visoko kvalifikovanih pravnika, računovođa i menadžera koji pomažu mladim preduzetnicima da pretvaraju poslovne ideje u poslovne planove (besplatno). Konsultanti su dobrovoljci i jedini oblik naknade koju dobijaju je bonus za izvanredna dostignuća mladih preduzetnika koji su mentori. Savetnici dovode mlade ljude u poslovnu zajednicu, preduzetničke organizacije i privredne komore, a često im pomažu da identifikuju svoje ciljno tržište. Fondacija je izradila poslovne vodiče prilagođene mladim preduzetnicima. Priručnici sadrže sve informacije koje im trebaju da započnu i upravljaju sopstvenim poslom.

Fondacija razvija posebne obrazovne programe za mlade ljude. Tim stručnjaka pomaže mladima da realno procene svoju preduzetničku ideju pre registracije preduzeća. Ovo mnogo pomaže u smanjenju troškova i vremena za nerealne poslovne ideje. Mladi se nauče kako pripremiti svoje poslovne planove i kako dobiti potreban kapital za finansiranje svog poslovanja.

Fondacija održava godišnji konkurs "Mladi preduzetnik godine" kako bi ohrabрили mlade ljude da razvijaju svoje poslovne ideje. Od osnivanja Fondacije organizovana su takmičenja sa oko 1.500 biznis planova za nove kompanije dostavljene na razmatranje. Odbor se sastoji od

bankara, uspešnih preduzetnika, kao i mladih izabranih na prethodnim takmičenjima koja su osnovala svoje poslovanje i stekla neophodno preduzetničko

52

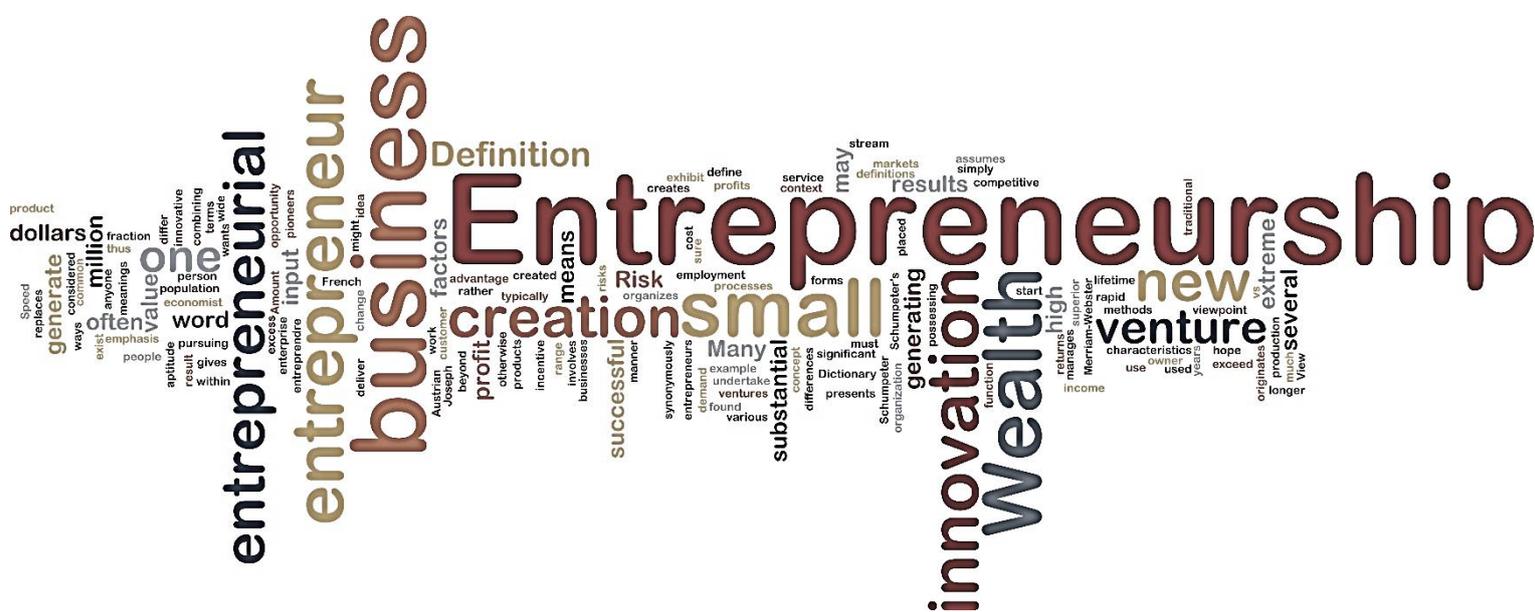

iskustvo, a time i nadležnost za procenu novih ideja mladih preduzetnika. Brojni sponzori doprinose nagradnom fondu koji koristi mladim preduzetnicima u ranim fazama poslovanja (mobilni telefoni, računari, softver ili besplatni oglasni prostor u poslovnim izdanjima). Vredne nagrade su i proizvodi koji nude mladi preduzetnici čiju je preduzetničku ideju podržala Fondacija. Mediji podržavaju najbolja takmičenja u poslovnom planu kao početni podsticaj za ulazak na tržište i povezivanje sa preduzetnicima koji imaju uspešno iskustvo. Jedan od glavnih pozitivnih rezultata Fondacije je slanje poruke da mladi ljudi imaju alternativu i perspektive za budućnost i da ne moraju biti nezaposleni. U pogledu distribucije, ukupan blagotvorni efekat daleko prevazilazi lansiranje hiljada firmi koje podržava Fondacija.

METODE ZA STIMULACIJU OMLADINSKOG PREDUZETNIŠTVA, STVARANJE POSLOVANJA KROZ RAZVOJ, EKSPANZIJU I RAST MLADIH- LED PREDUZEĆA

Navedene politike, dobre evropske prakse, kao i utvrđeni problemi i potrebe mladih u regionu pokazuju da se preduzetništvo mladih i otvaranje novih radnih mesta za mlade u firmama koje su stvorili oni ili u drugim ustanovljenim firmama najefikasnije stimulisati kroz mere za obrazovanje i obuke, podstičući kompanije da otvore radne pozicije, podržavaju preduzetništvo i poboljšaju mentorstvo.

Mere za obrazovanje, obuku i poboljšanje zapošljivosti

Edukacija, obuka i unapređenje mera zapošljavanja imaju za cilj poboljšanje zapošljivosti i profesionalnog uključivanja nezaposlenih mladih ljudi i davanje mogućnosti mladima koji su rano napustili školu kako bi dobili diplomu za završeno obavezno srednjoškolsko obrazovanje. Ove mere se uglavnom izražavaju u:

Proširenje programa obuke za dobijanje sertifikata o stručnom obrazovanju i programa obuke sa obavezom za zapošljavanje

Cilj je da preduzmu aktivnosti usmerene na poboljšanje zapošljivosti, kvalifikacije i profesionalne integracije mladih nezaposlenih.

Da bi se postigao ovaj cilj, preporučuje se javnim službama za zapošljavanje da budu pozvani da integrišu stručnu obuku u svoje usluge kroz razvoj programa obuke i uključivanje mladih ljudi do 30 godina na tržište rada obezbeđujući bar jednu od sledećih obuka:

- Obuka u cilju dobijanja sertifikata o stručnom usavršavanju ili sertifikata za završene određene stručne modulacije i specijalnosti
- Obuke koje uključuju obavezu za zapošljavanje - nakon prolaženja kroz obuke, određeni procenat uključenih mladih ljudi treba da bude zaposlen u preduzeću najkasnije u roku od tri meseca na ugovor sa punim radnim vremenom ili punim radnim vremenom u trajanju od najmanje šest meseci. Ako mlada osoba ne završi obuku, on može pristupiti preduzeću putem ugovora koji uključuje uslov za završetak stručnog usavršavanja.

Razvoj programa putem kojeg nezaposleni koji su prethodno napustili obrazovni sistem mogu dobiti diplomu za završeno obavezno srednjoškolsko obrazovanje

Cilj je pružiti obuku mladim ljudima koji su rano napustili školu i koji trenutno nemaju mogućnosti za zaposlenje zbog nedostatka neophodnog obrazovanja za pridruživanje tržištu rada.

Mnogi mladi ljudi su napustili obrazovanje zbog mogućnosti zapošljavanja niskokvalifikovanih sektora niskokvalifikovane radne snage, a mnogi su trenutno bez obrazovanja ili rada.

Na ovaj način i imajući u vidu da su zaposlenje i obrazovanje povezani, preporučuje se sprovesti poseban program i finansijsku pomoć kojom nezaposleni mladi sa niskim kvalifikacijama mogu dobrovoljno nastaviti svoje obrazovanje.

Ova vrsta pomoći može se odrediti na osnovu prihoda mladih ljudi i povezanošću sa sticanjem obrazovnog nivoa i posvećivanjem aktivnom traženju posla ili traženju posla od strane službi za zapošljavanje na kraju programa i u skladu sa važećim postupkom.

Prihodi mladih služe za određivanje iznosa pomoći i neće na neki način ograničiti pristup ili učešće u programu od strane potencijalnih korisnika.

Po dobijanju nivoa obrazovanja, mladi koji žele pristupiti srednjem stručnom obrazovanju i oni koji žele da se pridruže tržištu rada, moći će da učestvuju u programima za traženje posla.

Paralelno, sve aktivnosti u oblasti obrazovanja koje imaju za cilj suzbijanje ranog napuštanja škole treba da se ojačaju.

Promovisanje preduzetništva i samozapošljavanja

To su mere usmerene na promovisanje preduzetništva i započinjanje biznisa, poboljšanje mogućnosti finansiranja i zaštita samozaposlenih radnika i preduzetnika. Ove mere uključuju različite oblike podrške i finansiranja za mlade ljude koji žele da započnu svoj biznis.

Širenje mogućnosti za primenu naknada za nezaposlene

Pošto mnogi mladi ljudi više vole da koriste naknade za nezaposlenost umesto da traže posao, korisno je primeniti šeme koje omogućavaju mladim ljudima da koriste te benefite i investiraju ih u započinjanje vlastitog posla i investicija.

U tom smislu mogu se stvoriti mogućnosti za primenu naknada za nezaposlenost kako bi se podstakli mladi ljudi da pristupe preduzetništvu na sledeće načine:

1. Mogućnost korišćenja naknada za nezaposlene do 100%, davanje doprinosa u kapital svih vrsta start-up preduzeća, pod uslovom uspostavljanja odnosa neograničene prirode sa kompanijom.

2. Mogućnost korišćenja naknada za nezaposlenost za sticanje specifičnih konsultantskih usluga, obuka i informativnih usluga, kao i pokrivanje troškova osnivanja nove kompanije.

Uspostavljanje posebnih službi u kancelarijama za zapošljavanje kako bi pružili savete i procene novom preduzetniku

Cilj je da kancelarije za rad budu u mogućnosti da konsultuju mlade ljude koji su nezaposleni i žele da započnu sopstveni biznis. Pored mera za povećanje kapaciteta za kapitalizaciju, preporučljivo je preuzeti inicijative za praćenje i podršku preduzetnicima koji su se opredelili za mogućnost ulaganja svojih naknada za nezaposlene

putem tehničke pomoći i formulacija treninga kako bi maksimizirali uspeh njihovog projekta.

Stimulisanje zapošljavanja ljudi sa iskustvom u kreiranju novih projekata za mlade

Cilj je olakšati inkorporiranje iskustva u samozaposlene projekte mladih. Ovo se može postići ohrabivanjem mladih ljudi koji započinju posao da angažuju nezaposlene osobe starije od 45 godina kako bi im pružili neophodno iskustvo za uspešno poslovanje. Ovakav podsticaj može se obezbediti zaključivanjem trajnog ugovora punog radnog vremena ili ugovora sa kraćim radnim vremenom sa smanjenim udelom troškova socijalnog osiguranja za kompaniju i ukupnih nepredviđenih troškova do 100% u prvoj godini ugovora o radu.

Usmjeravanje i poboljšanje posredovanja javnih službi za zapošljavanje i njihovih saradničkih organizacija

Javne službe moraju imati tehnološka sredstva koja omogućavaju veću primenljivost i veću efikasnost i efikasnost u izradi i sprovođenju javnih politika.

Preporučuje se preduzimanje mera za olakšavanje posredovanja i traženja posla putem informacione tehnologije i komunikacije. Ovo se može ostvariti kroz kreiranje portala sa korisnim informacijama za mlade kako bi im ponudili alate koji olakšavaju traženje posla ili započinjanje poslovanja u koordinaciji sa biznisom.

Na taj način, u istom veb prostoru i uz pomoć javnih institucija i socijalnih partnera, moguće je povezati slobodna radna mesta i mlade tražioce posla tako što će osigurati da sve ponude budu u skladu sa važećim zakonima. Portal može uključivati i informacije o glavnim izvorima zapošljavanja mladih koji i dalje studiraju kako bi im pomogli u odabiru jednog ili drugog kursa obuke.

Ovaj portal bi takođe trebalo da bude usmeren ka interoperabilnosti sa najčešćim informacijama (društvene mreže, blogovi, forumi, itd.). Takođe, mladi ljudi mogu imati personalizovan i ažuriran CV koji sadrži sve potrebne informacije o njima na portalu kako bi im bilo lakše povezati ih sa slobodnim radnim mestima. Portal takođe može imati virtuelnog asistenta koji pomaže mladima da uče i optimizuju svoje mogućnosti za zapošljavanje.

Podsticanje otvaranja radnih mesta i zapošljavanja

Da bi se stimulisalo otvaranje novih radnih mesta i zapošljavanje neophodno je preduzeti mere u cilju omogućavanja mladim ljudima da uđu na tržište rada ili da steknu svoje prvo profesionalno iskustvo.

Podsticanje zapošljavanja sa part-time radnim vremenom i pružanje stručne obuke

Cilj je podsticati zapošljavanje, a mladim ljudima omogućiti da poboljšaju svoje mogućnosti za zapošljavanje kombinovanjem obuke i profesionalnog iskustva. Mere obuhvataju podsticanje zapošljavanja sa polovičnim radnim vremenom uz obaveznu stručnu obuku, što omogućava nezaposlenim ljudima da steknu profesionalne kvalifikacije vezane za tržište rada. Na ovaj način nezaposlena mlada lica mogu imati i privremeno zapošljavanje i primjenjivu stručnu obuku. Ponuđena obuka može biti ili akreditovana ili putem kurseva u firmi ili ustanovi za obuku, kao i učenje stranih jezika ili obuka za informacionu i komunikacionu tehnologiju.

Prvi posao

Cilj je sprovođenje mera za podsticanje i pomoć mladim ljudima da pronađu svoj prvi posao. Takva mera je podrška kompanijama koje zapošljavaju mlade ljude bez prethodnog iskustva, a ove kompanije mogu dobiti različite finansijske podsticaje - smanjiti stopu

socijalne sigurnosti za ove zaposlene, primati subvencije za plaćanje ovih radnika u određenom vremenskom periodu i druge. Visina subvencija i smanjeni porezi takođe mogu da variraju u zavisnosti od profila zaposlenog - žena, mladih u nepovoljnom položaju i drugih.

Preduzetništvo može igrati važnu ulogu u podršci stvaranju radnih mesta i uključenosti na tržište rada. To se može postići kroz različite vrste programa i politika. Međutim, praksa pokazuje da ne postoje brza rešenja za obezbeđivanje integracije svih mladih na tržište rada. Iako neke zemlje rade bolje od drugih, sve zemlje su pod pritiskom i izazovima da pomognu svojoj mladoj populaciji. Ekonomski rast i otvaranje novih radnih mesta na makroekonomskom nivou su suštinski deo rešenja, ali neće garantovati aktivno uključivanje mladih na tržište rada.

Priznajući da se preduzetnici suočavaju sa višestrukim preprekama, Evropska komisija je razvila i usvojila Zakon o malom biznisu kako bi pomogla malim preduzećima da uspeju i rastu. Zakon sadrži 10 principa koji vode razvoj i sprovođenje politika na nivou EU i na

nacionalnom nivou, što može značajno doprineti novootvorenim preduzetnicima kako za mlade tako i za starije preduzetnike. Mnoge lokalne i nacionalne vlade u državama članicama EU već su preduzele mere za poboljšanje početnog poslovnog okruženja pojednostavljivanjem administrativnih procedura i propisa, posebno u pogledu pokretanja i registracije preduzeća. Takve mere su pozitivan korak napred, a vlade i regionalne i lokalne institucije trebaju nastaviti svoje napore da smanje administrativni teret za sve novoosnovane biznise.

Pored preporuka Zakona o malom biznisu i aktivnosti na nacionalnom nivou za postizanje ciljanih rezultata prilagođenih specifičnom ekonomskom razvoju pojedinačnih regiona, preporučljivo je kreirati i usvojiti specifične lokalne strategije koje predviđaju mere za podsticanje i podršku preduzetništva mladih. U zavisnosti od specifičnosti regiona, ove strategije mogu uključivati različite skupove mera, između ostalog:

Razvijanje preduzetničkih veština među mladima

Programi preduzetničkih veština imaju za cilj rešavanje prepreka vezanih za nedostatak preduzetničkog znanja, veština i stavova, kao i nedostatak iskustva u radu i preduzetništvu. Takvi programi bi trebali obogatiti mlade ljude sa veštinama i kompetencijama kao što su priznavanje prilika, poslovno planiranje i pilotski razvoj poslovanja, uključujući i veštine kao što su osjećaj inicijative, kreativnost, autonomija i timski rad. Ove veštine i kompetencije će biti korisne za sopstveni (budući) posao ili rad zaposlenih, a pomoći mladima da postanu svesniji samozapošljavanja kao karijere.

Programi veština preduzetništva su često uključeni u obrazovni sistem; sa ciljevima koji se razlikuju za različite starosne grupe. U osnovnom obrazovanju cilj je podizanje svesti o preduzetništvu kao karijernoj opciji i razvijanje skupa znanja, veština i stavova koji će doprineti preduzetničkom ponašanju. Često se to radi pozivom lokalnih preduzetnika da posete učionicu da razgovaraju sa učenicima o poslovnom menadžmentu, a drugi programi odvođe studente u domaća preduzeća da provode dan gledanja i učenja o svakodnevnom poslovanju male kompanije.

U srednjem obrazovanju, obrazovanje za preduzetništvo treba da uključí veći naglasak na pružanje specifičnih tehničkih veština koristeći makro firme i aktivnosti vezane za aktivno učenje i stvarne situacije. Na primer, studenti treba

da saznaju o poslovnom planiranju i pristupu početnom finansiranju stvaranjem simulacije ili stvarnih poslovnih poduhvata. Ovo je još važnije na univerzitetskom nivou, gde je važno da studenti steknu osnovne veštine za pokretanje i upravljanje poslovanjem, kao i upoznavanje vrednosti mreža. Tradicionalni pristupi na ovom nivou su uspostavljanje preduzetničkih škola na univerzitetima ili integracija preduzetništva u tradicionalni trening i obuku. Postoji sve veća tendencija usvajanja multidisciplinarnih pristupa kao što je program "Make It Happen" Univerziteta Sheffield. To je multidisciplinarni modul koji predaje u biznisu, preduzetništvu i inovacijama putem online klase, mrežnih događaja i grupnih pokretanja.

Takođe je važno razmotriti ulogu preduzetničkog obrazovanja u profesionalnoj obuci, uključujući proučavanje kako stručne škole (univerziteti) komuniciraju sa industrijom. Aktuelna obuka o preduzetništvu u stručnom osposobljavanju naglašava formalne poslovne planove, iako je ovo važno, fokus bi trebalo da bude na razvoju biznisa i osiguravanju da studenti dobijaju znanje iz stvarnog sveta. Izgradnja kapaciteta za podsticanje preduzetničkog ponašanja u profesionalnim programima zahtevaće značajne promene u načinu na koji se programi daju. U okviru postojećeg sistema mogu se koristiti dva pristupa. Prvi zahteva novi, radikalniji pristup koji stvara posebnu školu za menadžere i preduzetništvo koja je povezana, ali se nalazi van stručnih škola. To bi omogućilo ciljani razvoj preduzetničkih veština koje se mogu primeniti istovremeno sa profesionalnim veštinama koje su studenti naučili ili proučavali u isto vreme. Drugo, moglo bi se primeniti pristup evolucije koji bi omogućio više mogućnosti za preduzetništvo u nastavnim programima, kreiranje novih vodiča za nastavnike i obuke, razvijanje novih oblika evaluacije i akreditacije, te uključivanje efikasnijeg angažmana sa preduzetnicima.

Preduzetničke veštine mogu takođe da evoluiraju izvan obrazovnog sistema. Vlasti mogu pokrenuti programe sa društvenim i poslovnim organizacijama kako bi učenike izvukli iz škole i upoznali sa poslom. Ovi programi obično pružaju studentima iz prve ruke pogled na svakodnevni rad malih kompanija. Kao alternativu, programi preduzetničkog

mentorstva, poput programa Erasmus za mlade preduzetnike, mogli bi biti usvojeni kako bi se novim preduzetnicima omogućilo sticanje veštine upravljanja malim preduzećima interakcijom sa drugim preduzetnicima.

Pružanje informacija, saveta, obuke i mentorstva

Mladim ljudima koji žele da započnu posao potrebna je "mekana" podrška, kao što su informacije, saveti, mentorstvo i savetovanje, kako bi im pomogli u prevazilaženju njihovih praznina u obrazovanju. Ovo naročito važi za mlade preduzetnike koji ne samo da nemaju iskustva samozapošljavanja, već i nemaju iskustva na tržištu rada. Poslovna

podrška za vreme i nakon početka "meke" podrške je važna jer dopunjuje ono što su studenti naučili o preduzetništvu u školi i pomažu da se popune praznine koje školski sistem i dalje ne razmatra.

Prvi pristup "mekoj" podršci je diseminacija informacija. Ovo se može postići putem Interneta, državnih institucija i društvenih mreža mladih ljudi ili od strane iskusnijih mentora. Iako je važno, pružanje informacija treba smatrati samo kao prvi korak koji se može dopuniti osnovnim onlajn obukom ili konsultacijama. Na primer, Vlada Velike Britanije pokrenula je Veb usluge za razvoj i unapređenje u novembru 2011. Ova veb stranica sadrži mnoštvo informacija i saveta o pokretanju malih preduzeća, uključujući informacije o raspoloživoj finansijskoj podršci i drugim programima podrške. Takođe sadrži savete za različite elemente upravljanja poslovanjem i načine za pronalaženje poslovnih alata kako bi pomogli preduzetnicima da pronađu alate prilagođene njihovim specifičnim potrebama.

Konsultacije i savetovanje su još jedan način promovisanja preduzetništva među mladima. Na primer, Industrijska i komercijalna komora u Potsdamu ima

poseban biro za start-up usluge. Biro pruža konsultantske i brokerske usluge kako bi osigurali uspešan početak i otvaranje novih radnih mesta. Program Nachfolge-Navigator (Takeover Navigator) takođe podržava one koji prenose biznise i mlade preduzetnike koji ih kupuju da koriste konsultantske i mere obuke uz smanjenje troškova za njih do 70%. Ovakvi programi obično nude osnovnu obuku koja pruža zajedničke poslovne veštine, ali neke takođe nude specijalizovanu obuku i mogu se kombinovati sa finansijskom podrškom. Obuka i mentorstvo takođe mogu biti dragoceni alati koji mladima omogućavaju veštine da im pomognu da prevaziđu nedostatak iskustva. Primer je program Erasmus za mlade preduzetnike Evropske komisije koji pruža obuku i mentorstvo mladim preduzetnicima na radu kroz program razmene gde mladi preduzetnici koji započinju ili vode nove poslove mogu otputovati u inostranstvo u periodu do šest meseci kako bi učili od iskusnijih preduzetnika. Program ne pruža samo praktično iskustvo već i unapređuje poslovnu mrežu mladih preduzetnika.

Pružanje finansijske podrške

Nedostatak početnog kapitala i poteškoća u dobijanju sredstava od privatnih poverilaca često se smatraju najznačajnijim preprekama za početak poslovanja za preduzetnike i posebno ozbiljan problem za mlade ljude. Približno polovina start-up-a zahteva pristup stranom kapitalu, pored onoga što se može postići pratiti najlakše načine prikupljanja kapitala - sopstvene štednje preduzetnika, ako ih ima, a

zanim i često citirana trijada "Porodica, prijatelji i dobrotvorci". U nekim vrstama poslovanja ovaj kapital je potreban za ulaganja u mašineriju i opremu, kao što su vozila i računari ili za obnavljanje objekata, a u drugim slučajevima potrebno je kupiti akcije i pokriti gotovinski tok. Što je nemoguće za malu startnu firmu. U smislu kredita, mladim ugroženim preduzetnicima često je teško dobiti kredite od banaka, jer ne mogu pružiti sigurnost obezbeđenja ili otplate. Kao odgovor, javni organi mogu razviti različite finansijske programe osmišljene da pomognu mladim preduzetnicima.

Jedan od najčešće korišćenih alata je podrška mladim preduzetnicima tako što se pokrивaju troškovi u određenom vremenskom periodu. Primeri ovih pristupa su mnogi. Neke zemlje, poput Francuske, imaju programe koji obezbeđuju mesečne dodatke do 450 € kako bi mladim pomogli započeti svoj posao, dok druge zemlje pružaju više podrške. Grčka ima divniji pristup, obezbeđujući do 29.000

evra godišnje za podršku inovativnim poslovima. Drugi primer je projekat Thurigian Elevator Pitch u Nemačkoj, koji ima za cilj da okuplja mlade preduzetnike i poslovne anđele: svaki događaj vodi ka nizu novih saradničkih odnosa i poslova.

Alternativno, neki vladini programi obezbeđuju sredstva za investiranje i obrtni kapital mladim preduzetnicima kako bi im pomogli da započnu posao. Jedna od mogućnosti je da se obezbede grantovi. Takvi programi obično imaju vrlo jake kriterijume za izbor kako bi utvrdili ko ima pravo da dobije finansijsku podršku. Mnogi grantovi se dodeljuju putem takmičenja u kome se kandidati ocenjuju na osnovu njihovih poslovnih planova. Primer je program DEFi jeunes u Francuskoj. Drugi primer je startni fond EKSIST u Nemačkoj, koji podržava studente da razvijaju svoje poslovne ideje u poslovnim planovima koji se zatim razvijaju u proizvode i usluge. Da bi pokrili troškove hrane, preduzetnici dobijaju grant od 800-2500 evra mesečno za najviše 12 meseci. Pored toga, oni mogu dobiti subvencije za materijale i opremu (10.000 € za pojedinačnu start-up kompaniju i 17.000 € za kompaniju u vlasništvu tima), sredstva za obuku (5.000 €), a po potrebi i dečji dodatak do 100 € mesečno po detetu. Univerziteti mogu takođe ponuditi pristup infrastrukturi.

Druga mogućnost je obezbeđivanje mikro finansiranja, što zahteva od mladih preduzetnika da otplate zajam po nižim kamatnim stopama od tržišne vrednosti. Postoji relativno malo šema mikrofinansiranja namenjenih posebno mladima, ali jedan primer je Belgija Plan samozapošljavanja, koji pruža zajmove sa niskim kamatama za mlade mlade od 30 godina. Treća opcija je obezbeđivanje mikro finansiranja putem finansijskih institucija putem pružanje garancija za zajmove. U ovim šemama, državna institucija preuzima određeni rizik u ime finansijske institucije pokrivajući značajan deo neplaćenih kredita.

U proteklim godinama istraženi su i drugi netradicionalni programi finansiranja za start-up i studije o mogućnostima koje pružaju poslovni anđeli i različiti oblici rizičnog kapitala koji proširuju obim finansijskih mogućnosti dostupnih mladim preduzetnicima i koji se snažnije koriste sa privatnim izvorima finansiranja.

Razvoj preduzetničke infrastrukture

Vlasti mogu takođe podržati mlade preduzetnike pružanjem podrške infrastrukture koja može pomoći u prevazilaženju barijera u vezi sa nedostatkom mreža, veština, kancelarije i pristupa pridruženoj podršci. Važne mere u ovoj kategoriji uključuju podršku mladim preduzetnicima i poslovnim inkubatorima.

Omladinske poslovne mreže i asocijacije su važne za mlade preduzetnike jer pružaju mogućnosti za zajedničko učenje, poslovne kontakte i kolektivne mogućnosti za predstavljanje interesovanja mladih za vladu i industriju. Na primer, estonska poslovna inicijativa Ajujahta, sufinansirana od strane Evropskog socijalnog fonda, pokrenula je biznis klubove za mlade kako bi im pomogli u razvijanju poslovnih ideja i omogućili im da razviju svoje mreže i sastanu se sa investitorima. Internacionalno, Junior Chamber International ima više od 200 000 mladih ljudi u dobi između 18 i 40 godina u više od 100 zemalja. Svake godine organizuju lokalne, regionalne, nacionalne i međunarodne konferencije kako bi okupili mlade ljude za razmenu iskustava. Takođe pruža obuku i prepoznaje dostignuća članova sa ceremonijom dodele nagrada.

Još jedan alat koji često pokazuje uspeh je poslovni inkubator. Osim inicijalnog finansiranja, poslovni inkubatori pružaju prostor za fizičko radno mesto u kojem se novoformirani preduzetnici ujedinjuju i u većini slučajeva pružaju i dodatnu podršku, uključujući treniranje, mentorstvo, savetovanje i pristup iskusnoj mreži stručnjaka. Često se programi uglavnom fokusiraju na pružanje mladih ljudi dobrog pristupa inkubatoru koji služi preduzetnicima uopšte, mada mnogi univerziteti imaju inkubere specifične za mlade ljude, njihove studente i diplomirane studente. Primjer povezivanja studenata sa postojećim objektima je Tehnološki centar Gruenerzentrum (Tehnološki centar i Biznis inkubator) u Brandenburg, u kojem sada živi 45 kompanija i organizacija gde startapi mogu koristiti "početni paket" koji uključuje usluge kao što su poresko savetovanje,

oglašavanje i bankarske usluge i kancelarijske opreme. Studenti sa obližnjeg univerziteta primenjenih nauka u Brandenburg u dobijaju pristup preko Studentenčkog programa TGZ (Studenti u TGZ), što ih oslobađa od plaćanja najam u inkubatoru 6-12 meseci. Studenti su izabrani za ovu podršku putem konkursa za poslovni plan.

Kroz strategije i politike, lokalne vlasti mogu preduzeti mere za poboljšanje regulatornog okruženja kroz bolje upravljanje javnom upravom, kao i kroz izradu predloga za fleksibilnije ugovore o zaposlenju.

Upravljanje javnom upravom

Neophodno je prilagoditi funkcionisanje javnih struktura koje upravljaju snabdevanjem i tražnjom za zapošljavanje u okviru efikasnog korišćenja raspoloživih resursa, naglašavajući potrebu da se maksimizira efikasnost u ispunjavanju ciljeva postavljenih za ove strukture i administracije. Primerne mere za poboljšanje aktivnosti i usluga javnih usluga uključuju:

- **Modernizovanje javnih službi za zapošljavanje**, kao i promovisanje novih upravljačkih modela koji uključuju fleksibilnost, specijalizaciju, inovativnost, transparentnost i blizinu građana kako bi bolje ispunili njihove potrebe
- **Podsticati procenu politika zapošljavanja od strane javnih uprava.** Ova procena uticaja može uključiti analizu situacije u kojoj administracija posluje (eks ante evaluacija), evaluacija tokom implementacije politike (privremena evaluacija) i konačna evaluacija (eks post evaluacija) kako bi se osigurala maksimalna efikasnost i maksimalan socijalni i ekonomski povraćaj investicije. Na taj način će biti moguće razumeti da li su planirane politike i mere uvek prilagođene potrebama tržišta rada i biće moguće proceniti da li ove mere postižu očekivane rezultate.
- **Uspostaviti komisiju za razvoj i praćenje strategije omladinskog preduzetništva.** Preporučuje se osnivanje komisije

međusobne vlasti koja će osigurati postizanje ciljeva utvrđenih u strategiji i doslednosti sa predloženim merama. Cilj je osigurati uključivanje bilo kakvih predloga koji mogu doprineti konsolidaciji i pravilnom razvoju usvojene strategije sa stanovišta opšte javne uprave u okviru neophodne koordinacije i saradnje.

- **Olakšavanje administrativnih alata i organizovanje foruma za razmenu dobrih praksi** sa javnim upravama drugih zemalja koje su uspostavile programe, smernice za delovanje i mere koje su u skladu s onima utvrđenim u usvojenoj strategiji.
- **Koordinacija**, sa sinergističkog aspekta, akcije koje proističu iz implementacije i razvoja usvojene strategije sa drugim planovima javne uprave koji uključuju mere koje utiču na preduzetnike i zapošljavanje mladih.
- Stvaranje uslova za postizanje **veće slobode pristupa i obavljanja profesionalnih aktivnosti**, uklanjanje neosnovanih barijera za pružanje profesionalnih usluga, što bi olakšalo pristup i poboljšalo konkurenciju.
- **Promovisanje politika praćenja zapošljavanja i kontrole rada**, kako bi se osigurala usklađenost sa propisima o radu i socijalnom osiguranju mladih, dobro je posvetiti posebnu pažnju pravilnoj upotrebi sistema stipendija i praksi u kompanijama. Takođe, da se ojača kontrola eventualnog nezakonitog primanja socijalnog osiguranja ili prevare.
- **Razvijanje obuke za zaposlene** za zaposlene u službama za zapošljavanje kako bi osigurali da mogu pružiti ličnu pažnju i prilagoditi se različitim profilima i potrebama nezaposlenih.

Poboljšati posredovanje službi za zapošljavanje i njihovih kooperativnih organizacija

Saradnja mladih u procesu traženja posla ili ranog poslovanja treba da bude prioritet za svo osoblje uključeno u izradu politika koje favorizuju uključivanje mladih na tržište rada.

Lična pažnja, pristup informacijama i savetima, kao što su iniciranje ili dopunjavanje programa obuke i edukacije u oblasti zapošljavanja, poznavanje radnih prava i delotvornost javnih službi za zapošljavanje mogu postati ključni elementi za napredak u postizanju pronalaska ili održavanja zaposlenja.

Predložene mere za ciljanje i savetovanje mladih u pripremi i implementaciji sopstvenih poslovnih inicijativa uključuju:

- **Proširiti informacije koje mladi dobijaju** o uslovima na tržištu rada, koji se odnose i na mlade u srednjem obrazovanju i na univerzitete, tako da znaju mogućnosti za zapošljavanje, kao i regulatorni okvir radnih odnosa.
- **Unapređenje informacija i saveta i smernica poslodavcima** o merama podrške i mogućnostima zapošljavanja mladih ljudi.
- Usvojiti i proširiti programe koji olakšavaju i podstiču **povratak mladih ljudi** koji su započeli svoju profesionalnu karijeru u drugim zemljama i podstakli njihovo učešće u preduzetničkim projektima.

- Privlačiti i distribuirati, putem javnih službi za zapošljavanje, **ponude za posao iz inostranstva**, garantujući radna prava onih koji se odluče za rad u inostranstvu.
- **Podsticati i proširiti aktivnosti javnih službi za zapošljavanje u brigu o nezaposlenim licima** koji žele da započnu sopstveni biznis. U skladu sa navedenim, neophodno je identifikovati nezaposlene osobe registrovane u javnim službama za zapošljavanje koje imaju odgovarajuću obuku i iskustvo kako bi ih obavestili o mogućnostima pristupa tržištu rada kao preduzetnika.
- **Stvaranje posebnih programa za orijentaciju prema kolektivnom samozapošljavanju mladih preduzetnika kroz organizacije u socijalnoj ekonomiji.** Ovi programi bi trebali uključivati obuku, administrativnu i birokratsku podršku za start-up i druge vrste inicijalne podrške.
- Podsticati javne službe za zapošljavanje da identifikuju **oblasti zapošljavanja i poslovne mogućnosti** u ruralnim područjima u cilju postizanja održive ekonomije. Promocija saradnje reprezentativnih struktura radnika i ruralnih preduzetnika i javnih administrativnih struktura.

Stimulisanje zaposlenosti i korišćenje fleksibilnih ugovora

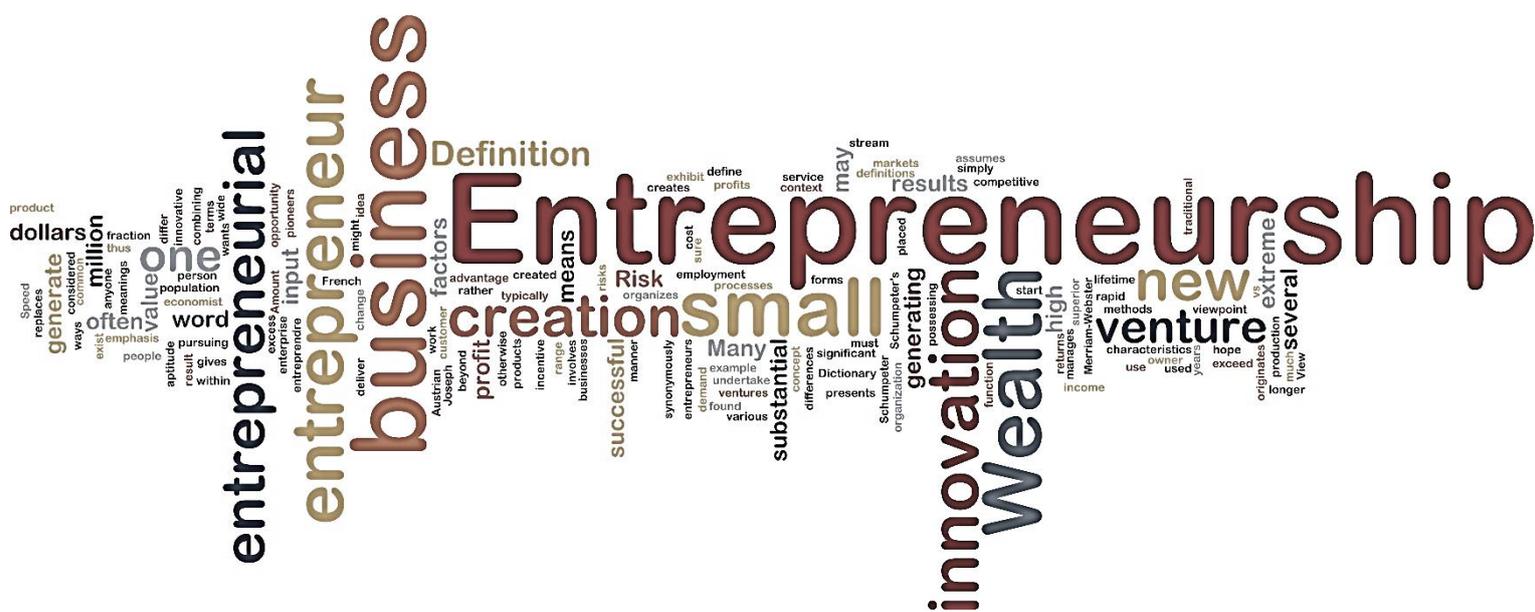
U ovoj liniji delovanja formulisan je niz mera kako bi se podstakle kompanije da pruže više mogućnosti mladim ljudima da rade. Za ovu svrhu se predlaže:

- **Poboljšati neregulisane ugovore** kroz postojeće ugovorne formule, kao i usvajanje ugovora za obuku i zapošljavanje na neodređeno vreme.
- **Predložite upotrebu ugovora o pružanju pomoći**, kada novi radnik koji pristupi kompaniji to radi zbog delimičnog penzionisanja radnika koji je dostigao zakonsko doba za penzionisanje i stoga je dobrovoljno produžio radni odnos.
- **Podsticati upotrebu različitih vrsta ugovora o obuci**, koji uključuju radno pravo i podstiču upotrebu ugovora o obuci i zapošljavanju koji ima za cilj stručnu kvalifikaciju radnika u sistemu koji uključuje rotaciju sa plaćenim radom u preduzeću.
- **Korišćenje različitih oblika zapošljavanja - pola radnog vremena, klizno radno vreme, kućna kancelarija i drugi**

PREDLOZI ZA JAČANJE OBRAZOVANJA O PREDUZETNIŠTVU I RAZVOJA VEŠTINA

Postoje četiri seta metoda koje se mogu primeniti u strategiji za preduzetništvo mladih, koja se odnosi na poboljšanje obrazovanja i obuke mladih u oblasti preduzetništva, kao i dodatnu obuku za poboljšanje opštih veština mladih.

Obrazovanje

Važno je definisati mere u cilju smanjenja neuspeha učenika i ranog napuštanja školovanja, poboljšanja kvaliteta i prestiža različitih obrazovnih programa, poboljšanja opštih komparativnih rezultata i podsticanja konzistentnosti u obrazovnom

sistemu i pristupačnosti i konstantnosti na tržištu rada. Takve mere su:

- **Proširiti sadržaj nastavnih planova i programa**, koji se odnose na preduzetništvo i profesionalne mogućnosti, kao i na znanje o radnim odnosima i tržištu rada.
- **Jačanje poštovanja nastavnika i njihove primarne uloge i promovisanje kulture odgovornosti i samoodrživosti.**
- **Obezbeđivanje jednakih mogućnosti** javne uprave kroz mere prevencije, intervencije i kompenzacije radi promovisanja doslednosti u obrazovnom sistemu i poboljšanja dobijenih rezultata i garantovanja pristupa tržištu rada pod uslovima ravnopravnosti.
- **Jačanje svih aktivnosti na obrazovnom nivou u cilju borbe protiv ranog napuštanja škole.**

- **Omogućiti mere za obrazovnu reintegraciju** za mlade ljude koji žele završiti svoje obrazovanje nakon što su izgubili posao kako bi mogli dobiti akademsku kvalifikaciju koja im omogućava pristup drugim poslovima osim onog koji su imali.
- **Podsticati preduzetništvo i inovacije, kao i preduzetničke inicijative u obrazovanju.**
- **Poboljšanje veza između obrazovanja i poslovanja.**

Trening

Tržište rada nudi zaposlenje osobama sa posebnim profilom obuke. Dakle, nedostatak odgovarajuće obuke za zahteve trenutnog tržišta rada i nedostatak prepoznavanja akumuliranog radnog iskustva su nedostaci sa kojima se suočavaju mnogi mladi ljudi, posebno oni koji su rano napustili obrazovanje i koji ne mogu pronaći mogućnosti za rad u ovom momentu.

Kako bi se rešila ova realnost, potrebno je preduzeti korake kako bi se postigla adekvatnost obuke mladih za potrebe kompanija, kao i nove inicijative usmerene na podsticanje mladih da steknu obuku i veštine potrebne za pronalaženje posla, bilo putem ugovora o zapošljavanju ili preko samozapošljavanja. Moguće mere uključuju:

- **Promovisanje pilot projekata za stručno osposobljavanje**, osiguravajući da je obuka adekvatna zahtevima određene poslovne sfere na koju je ciljano, namenjena pre svega studentima koji su ranije napustili obrazovni sistem i traže zaposlenje.
- **Implementacija specifičnih programa u ruralnim područjima**, tako da mladi ljudi mogu imati stvarne mogućnosti za zapošljavanje ili samozapošljavanje kako bi podržali podmlađivanje stanovništva.
- **Povećanje broja sertifikovanih treninga** i priznavanje radnog iskustva, kao i da ponude interaktivnu i online obuku.
- Ohrabriti uvod u kurseve **e-učenja i korišćenje naprednih tehnologija obuke**.
- Sprovođenje programa obuke sa **diferenciranim posebnim finansiranjem** kako bi mladi stekli znanje o određenim aktivnostima

i dobili prilike za zapošljavanje koje mogu uključiti stvaranje radnih mesta, kao i mogućnosti za preduzetništvo.

- Proširenje **implementacije programa stažiranja** u kompanije vezane za sticanje akademskih ili stručnih kvalifikacija tokom poslednjih godina obuke.
- **Poboljšanje socijalne zaštite profesionalnih praksi** kako bi se olakšalo prelazak sa obuke na rad kroz uspostavljanje osnova tako da diplomci za obuku mogu nastaviti sa obukom kroz vremenski ograničene ne-radne prakse i posebne formule socijalne zaštite.

Poboljšati jezičke veštine i korišćenje tehnoloških alata

Tržište rada je sredina u kojoj oni koji traže profesionalnu realizaciju moraju imati veštine koje traže kompanije, naglašavajući aspekte kao što su jezičke veštine, kvalifikacije u tehnološkom alatu ili inovativni i preduzetnički duh. Svako, pored razvijanja veština i sposobnosti stečenih tokom njihovog treninga, mora naučiti da ih učini profitabilnim i dopunjuje sa drugima koje su pogodne za potrebe tržišta rada.

Poznavanje jezika ili poboljšanje veština za rad sa tehnologijom povećava pristupačnost i održivost posla, poboljšava uslove rada, pomaže u premeštanju u slučaju gubitka posla, a također je korisno u razvoju sopstvenog posla. Ove veštine mogu biti podržane sledećim merama:

- **Širenje obima učenja jezika**, koji već postoji u programima obuke za zapošljavanje i službenim jezicima, prilagođavajući ih postojećim potrebama.
- **Podsticati proučavanje najtraženijih i korišćenih jezika u proizvodnim sektorima**, koji zahtevaju visok nivo profesionalne kvalifikacije. U tom cilju biće neophodno razviti obuku prilagođenu potrebama visokokvalifikovanih radnih mesta.

- **Olakšavanje upotrebe tehnoloških alata**, omogućavajući pristup sadržaju e-učenja za promociju samoučenja.

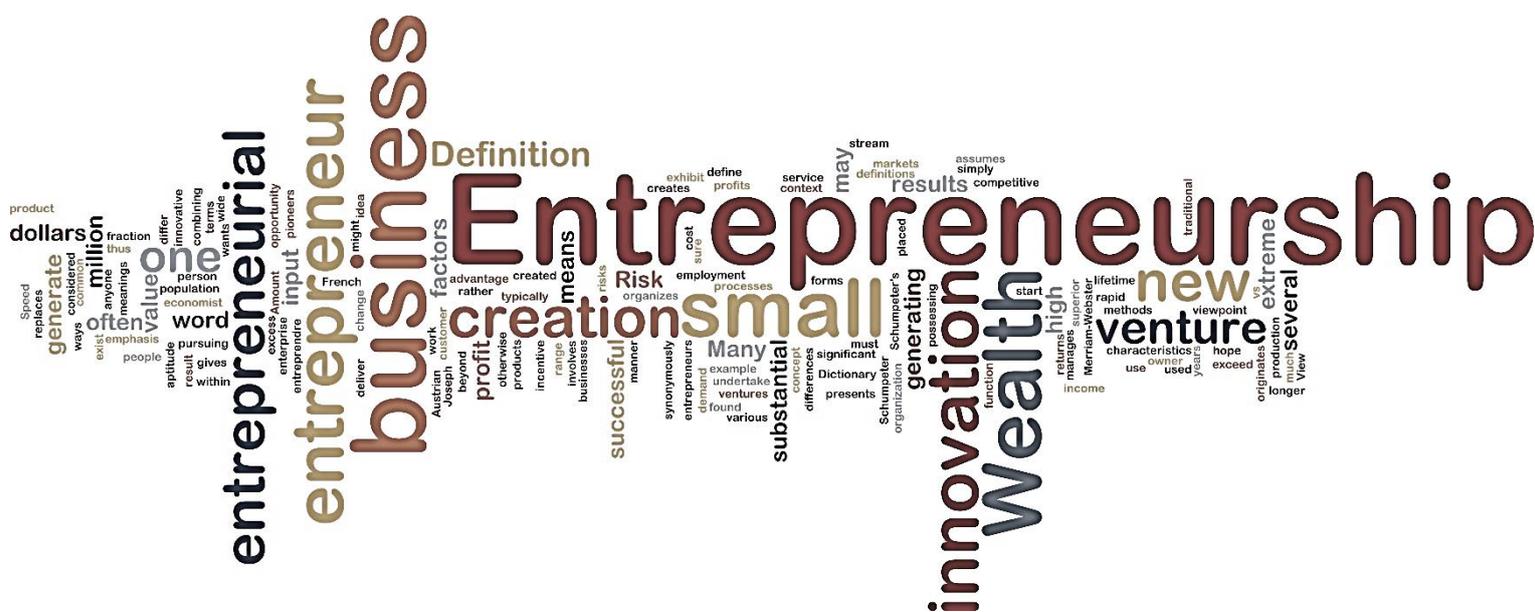
Za stvaranje konkurentnih kompanija na tržištu neophodno je korišćenje savremenih tehnologija i primena i razvoj inovativnih metoda, proizvoda i usluga. Većina mladih preduzetnika nema potrebna finansijska sredstva i veštine da stekne i razvija sopstvene tehnologije i inovacije, a potrebna im je podrška kako bi im se omogućio pristup. Mere koje mogu olakšati pristup tehnologiji i inovacijama uključuju:

- Stimulisanje **programa mentorstva** između uspešnih kompanija i startup-a mladih ljudi kroz koje startapi imaju pristup informacijama i tehnologijama koje pružaju mentorske kompanije;
- Uspostavljanje **inkubatora** koji omogućavaju pristup tehnologiji i inovacijama i stimulišu razvoj novih;
- Podrška mladim preduzetnicima da se prijave **za finansiranje programa za sticanje savremenih tehnologija i razvoj inovacija**;
- Podsticanje **javno-privatnih partnerstava** u cilju stvaranja i podrške omladinskim preduzećima.

METODE ZA UNAPREĐENJE PRISTUPA FINANSIJAMA

Nedostatak početnog kapitala i poteškoće u dobijanju finansijskih sredstava od privatnih poverilaca često se prepoznaju kao najznačajnije prepreke za početak poslovanja preduzetnika i posebno ozbiljan problem za mlade ljude. Moguće mere koje se mogu uključiti u politike za promovisanje preduzetništva mladih uključuju:

- Podrška mladim preduzetnicima kroz finansiranje **kako bi pokrili određene troškove tokom određenog vremenskog perioda;**
- Promovisanje uloge **uzajamnih garancijskih kampanja**, posebno za promovisanje pristupa kreditima za samozaposlene mlade ljude i entitete socijalne ekonomije pod povlašćenim uslovima.
- Podrška potrazi za **alternativnim mikrokreditima** koji pomažu mladim ljudima da započnu posao.
- Pružanje **grantova za finansiranje investicija** i obrtnih sredstava za mlade preduzetnike kako bi im pomogli u započinjanju svog posla

Uspostavljanje poslovnih kontakata, izgradnja mreža dobavljača, posrednika i klijenata zahteva dugoročne napore i iskustvo na tržištu koje mladi preduzetnici nemaju. Lokalne politike i strategije za podršku preduzetništva mladih mogu ubrzati ovaj proces preduzimanjem mera za ubrzanje veza između omladinskih biznisa i njihovih poslovnih kontakata. Takve mere su:

- Organizovanje takmičenja i **prezentacija ideja i poslovnih planova mladih preduzetnika** za predstavnike privrede, investitore i druge;
- Podsticanje **poslovnih inkubatora i zajedničkih radnih mesta sa tehnološkom ili inovativnom bazom** koja će voditi mlade ljude i pružiti im prostor za započinjanje posla, razmenu iskustava i ideja i implementirati zajedničke projekte;
- Ohrabriti **internacionalizaciju kompanija** koju su stvorili mladi ljudi i podstaknuti kompanije da učestvuju u javnim i međunarodnim projektima i javnim nabavkama, posebno u sektorima sa visokom dodanom vrednošću.
- Promocija **broja mladih preduzetnika** promovišući značaj zaposlenih koji traže alternativu i inovativne aktivnosti za njihovu kompaniju kako bi je učinili konkurentnijom.

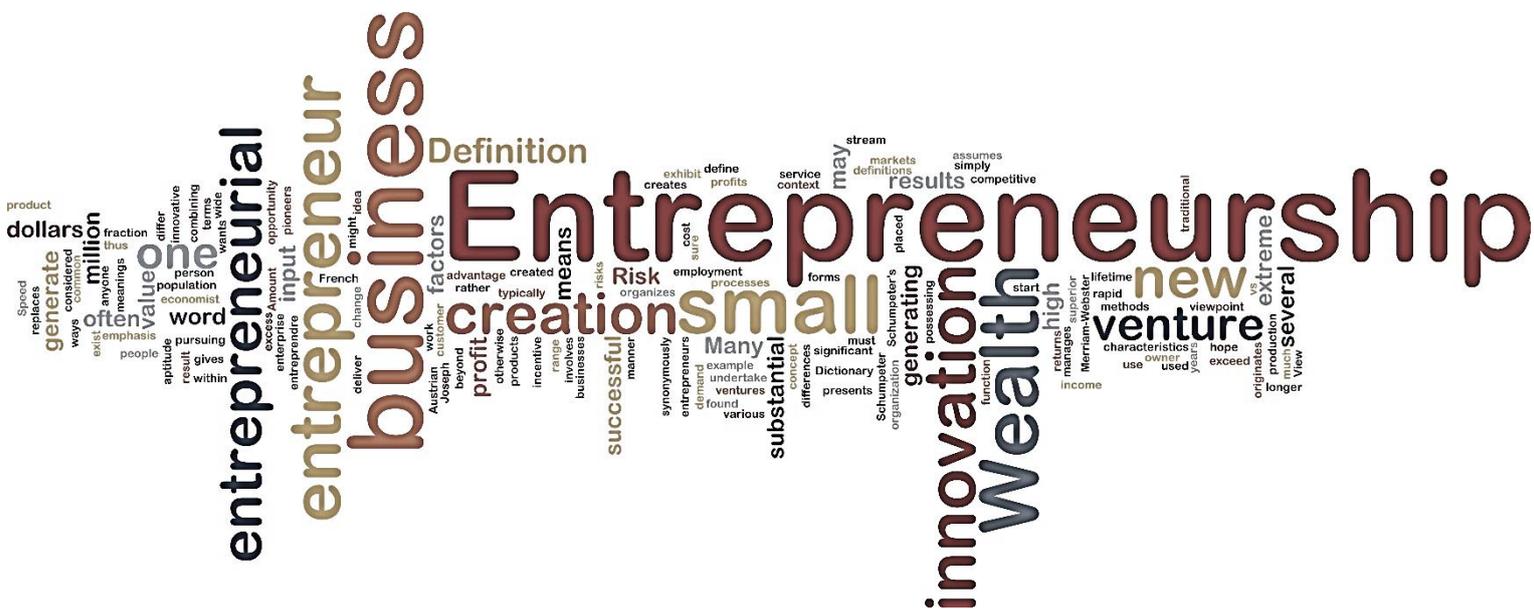

- Stimulisanje **poslovnog mentora** i podrške omladinskim preduzećima
- Ohrabriti medije da predstavljaju **pozitivnu viziju preduzetništva mladih**, kao i važnost preduzetnika i radnika u društvu. Takođe, promovisanje širenja korporativnih vrednosti vezanih za poštovanje zakona o radu i posvećenost društveno odgovornom poslovanju.

AKCIONI PLAN ZA PERIOD OD 3 DO 5 GODINA NA OSNOVU PREDSTAVLJENIH PREDLOGA I METODA ZA OMLADINSKO PREDUZETNIŠTVO

Na osnovu profila regiona, studija i analiza potencijala prekograničnog regiona za smanjenje emigracije mladih i identifikovanih pristupa i mera za izgradnju strategije za podsticanje i podržavanje omladinskog preduzetništva, ovaj Vodič za lokalnu politiku za omladinsko preduzetništvo pruža glavni okvir srednjoročnog akcionog plana koji bi mogao biti uključen u lokalne strategije i politike u oblasti razvoja omladinskog preduzetništva.

Akcioni plan uključuje odgovarajuće mere i predložene aktivnosti i rokove za njihovo sprovođenje u roku od pet godina. Plan može biti dopunjen i d od strane relevantnih lokalnih vlasti i institucija ili nevladinih organizacija koje odlučuju da implementiraju plan ili deo mera koje se primjenjuju za razvoj i

implementaciju strategija i politika za omladinsko preduzetništvo.

Mere	Aktivnosti	Indikatori za praćenje	Rok izvršenja	Odgovorne institucije		Izvori finansiranja
				Vodeća institucija (e)	Partnerska institucija (e)	
Mera 1: Edukacija, obuka i unapređenje zapošljivosti i samo-razvoj među mladima	Aktivnost 1.1: Podsticanje organizacije stručnih sertifikovanih obuka	Broj mladih koji su uspešno završili kurseve stručnog usavršavanja	3 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje
	Aktivnost 1.2: Stvaranje programa obuke u preduzećima sa obavezom da zaposli mlade ljude ili ih obuče kako bi započeli svoj biznis	Broj mladih ljudi koji su se obučili, angažovani mladi ljudi ili započeli sopstvenu poslovnu inicijativu	3 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje
	Aktivnost 1.3: Organizacija kursa jezika i korišćenje kurseva informacionih i komunikacionih tehnologija	Broj mladih koji uspešno završavaju kurseve jezika ili informacionih i komunikacionih tehnologija	3 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje

Mere	Aktivnosti	Indikatori za praćenje	Rok izvršenja	Odgovorne institucije		Izvori finansiranja
				Vodeća institucija (e)	Partnerska institucija (e)	
	Aktivnost 1.4: Razvoj i implementacija programa stažiranja u preduzećima i vladinim institucijama	Broj mladih ljudi koji su uspešno završili programe stažiranja	3 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje
Mera 2: Informacije, savetovanje i mentorstvo za pronalaženje posla ili započinjanje sopstvenog posla	Aktivnost 2.1: Poboljšanje funkcionisanja službi za zapošljavanje i informacija koje oni nude	Broj obučenih radnika u kancelarijama za rad Napravljena moderna platforma za pružanje informacija o pronalaženju zaposlenja i / ili	4 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje

Mere	Aktivnosti	Indikatori za praćenje	Rok izvršenja	Odgovorne institucije		Izvori finansiranja
				Vodeća institucija (e)	Partnerska institucija (e)	
		stvaranju veza između mladih ljudi i preduzeća				
	Aktivnost 2.2: Kreiranje programa za osnovnu obuku u opštim poslovnim veštinama, pronalaženju mentora i finansijskoj podršci	Broj osnovanih i funkcionalnih biznisa od strane mladih preduzetnika	4 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje
	Aktivnost 2.3: Organizovanje događaja i takmičenja za predstavljanje poslovnih ideja mladim preduzeticima i pronalaženje mentora, finansiranja	Broj osnovanih i funkcionalnih biznisa od strane mladih preduzetnika	4 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje

Mere	Aktivnosti	Indikatori za praćenje	Rok izvršenja	Odgovorne institucije		Izvori finansiranja
				Vodeća institucija (e)	Partnerska institucija (e)	
	i podrške kompanijama					
Mera 3: Stvaranje infrastrukture i uslova za mlade preduzetnike da pokrenu biznis	Aktivnost 3.1: Stimulisanje programa mentorstva između uspešnih kompanija i start-upa mladih ljudi kroz koje start-up preduzeća imaju pristup informacijama i tehnologijama koje pruža mentorsko preduzeće	Broj osnovanih i funkcionalnih biznisa od strane mladih preduzetnika	4 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje
	Aktivnost 3.2: Stvaranje inkubatora koji omogućavaju pristup tehnologiji i inovacijama i stimulišu razvoj novih	Broj osnovanih inkubatora i kompanija mladih preduzetnika koji koriste	5 godina	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje

Mere	Aktivnosti	Indikatori za praćenje	Rok izvršenja	Odgovorne institucije		Izvori finansiranja
				Vodeća institucija (e)	Partnerska institucija (e)	
		svoje usluge i mogućnosti				
	Aktivnost 3.3: Podrška kompanijama mladih preduzetnika da se prijave za programe za finansiranje nabavke savremenih tehnologija i razvoj inovacija	Broj kompanija mladih preduzetnika koje je dobilo finansiranje po programima	4 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje
	Aktivnost 3.4: Podsticanje javno-privatnog partnerstva u cilju stvaranja i podrške omladinskim preduzećima	Broj osnovanih i funkcionalnih biznisa od strane mladih preduzetnika	5 godina	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje
Mera 4: Olakšavanje finansiranja preduzetničkih	Aktivnost 4.1: Pomoć mladim preduzeticima kroz finansiranje kako bi	Delegirani budžet za finansiranje	5 godina	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje /

Mere	Aktivnosti	Indikatori za praćenje	Rok izvršenja	Odgovorne institucije		Izvori finansiranja
				Vodeća institucija (e)	Partnerska institucija (e)	
inicijativa mladih	pokrili određene troškove tokom određenog vremenskog perioda	mladih preduzetnika Broj preduzeća mladih preduzetnika koji su dobili sredstva i nastavili su posao uspešno		finansijske institucije	finansijske institucije	crediti i privatni fondovi
	Aktivnost 4.2: Promovisanje uloge uzajamnih garancijskih kampanja, posebno pristupa kreditima za samozaposlene mlade ljude i entitete socijalne ekonomije pod preferencijalnim uslovima	Broj biznisa mladih preduzetnika koji su dobili kredit i uspešno su nastavili poslovanje	4 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i finansijske institucije	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i finansijske institucije	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje / crediti i privatni fondovi

Mere	Aktivnosti	Indikatori za praćenje	Rok izvršenja	Odgovorne institucije		Izvori finansiranja
				Vodeća institucija (e)	Partnerska institucija (e)	
	Aktivnost 4.3: Podrška potrazi za alternativnim mikrokreditima, kako bi se pomoglo mladim ljudima da započnu posao	Broj biznisa mladih preduzetnika koji su dobili kredit i uspešno su nastavili poslovanje	4 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i finansijske institucije	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i finansijske institucije	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje / krediti i privatni fondovi
	Aktivnost 4.4: Pružanje grantova za finansiranje investicija i obrtnog kapitala za mlade preduzetnike kako bi im pomogli u započinjanju svog posla	Delegirani budžet za finansiranje mladih preduzetnika Broj biznisa mladih preduzetnika koji su dobili sredstva i uspešno nastavili poslovanje	5 years	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i finansijske institucije	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i finansijske institucije	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje / krediti i privatni fondovi

Mere	Aktivnosti	Indikatori za praćenje	Rok izvršenja	Odgovorne institucije		Izvori finansiranja
				Vodeća institucija (e)	Partnerska institucija (e)	
	Aktivnost 4.5: Predstavljanje informacija i podrška kontaktima i aplikacijama u fondovima koji nude finansiranje poslovnih ideja mladih preduzetnika	Broj biznisa mladih preduzetnika koji su dobili sredstva i uspešno nastavili poslovanje	4 godine	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i finansijske institucije	Javna uprava / agencija / NVO / privatni sektor / krediti i finansijske institucije	Sopstveni budžet / evropsko finansiranje / krediti i privatni fondovi

Zadaci za praćenje i procenu ciljeva usredsređeni su na kontinuirano praćenje planiranja, napretka, implementacije, rezultata i uticaja lokalnih politika i strategija uključujući predložene mere za preduzetništvo mladih. U ovu svrhu se definišu dva glavna skupa indikatora za praćenje:

- **Pokazatelji učinka i rezultata**, čija je svrha merenje nivoa razvoja i unapređenja mera uključenih u vodič i strategije na osnovu vodiča.
- **Indikatori uticaja**, čiji je cilj poznavanje efikasnosti mera na razvoju tržišta rada, smanjenje nezaposlenosti mladih i razvoj omladinskog preduzetništva.

Indikatori performansi i rezultata

Indikatori učinka i rezultata odmah mere obim i nivo razvoja svake od mera predviđenih u vodiču i integrišu u strategiju za poduzetništvo mladih. Predlaže se praćenje sledećih indikatora:

- **Broj preduzetih mera** - broj strategija i politika ili pojedinačne akcije za učenje jezika, korišćenje informacionih i komunikacionih tehnologija, stručnog usavršavanja i drugih radi poboljšanja zapošljivosti mladih ili njihovih veština za započinjanje sopstvenog posla.
- **Budžeti namenjeni za sprovođenje mera** - ukupni troškovi sprovođenja razvijenih akcija za obuku, obrazovanje i stručno osposobljavanje.
- **Broj korisnika** - broj mladih koji su uspešno prošli obuku.

Pored toga, kako je prikazano u gore navedenom Akcionom planu, za svaku akciju u okviru Strategije za poduzetništvo mladih treba uspostaviti pokazatelje učinaka i rezultata kako bi se procenio kontrast dobijenih rezultata sa očekivanim rezultatima. Stoga će tokom perioda implementacije vodiča i bilo koje preuzete strategije biti moguće proceniti međusobne rezultate i preduzimati blagovremene mere za poboljšanje.

Indikatori uticaja

Indikatori uticaja će meriti rezultate vodiča i strategija zasnovanih na predloženim merama za otklanjanje glavnih nedostataka i neravnoteže kako bi se mogao pratiti razvoj stanja preduzetništva i zapošljavanja među mladima.

Da bi se postigao ovaj cilj, postignuti rezultati smanjenja nezaposlenosti mladih i promovisanja omladinskog preduzetništva biće praćeni godišnje na bazi opšteprihvaćenih kriterijuma koji odražavaju evoluciju glavnih varijabli koje utiču na mlade:

- Stopa zaposlenosti kod mladih (starosti 16-24 godina)
- Stopa zaposlenosti među mladima (25-29 godina)
- Nezaposlenost mladih (16-24 godina)
- Nezaposlenost mladih (25-29 godina)
- Procenat mladih zaposlenih part-time
- Stepenn održivosti zapošljavanja mladih tokom vremena
- Procenat mladih ljudi koji su u riziku od socijalne isključenosti
- Procenat mladih koji su rano napustili obrazovni sistem
- Procenat mladih sa niskim kvalifikacijama

- Procenat studenata u srednjim stručnim školama i stručnim školama u odnosu na one u redovnim srednjim školama
- Procenat mladih ljudi sa znanjem stranog jezika
- Procenat mladih ljudi sa znanjem o informacionim i komunikacionim tehnologijama
- Broj mladih samozaposlenih
- Procenat ukupne preduzetničke aktivnosti
- Procenat preduzetničke aktivnosti među mladima
- Primljeno finansiranje i krediti za mlade preduzetnike
- Broj novonastalih biznisa od strane mladih preduzetnika

